



**ULUPAMIR KIRGIZLARININ HALK KÜLTÜRÜN-  
DE GIYIM KUŞAM GELENEĞİ**

**2024  
YÜKSEK LİSANS TEZİ  
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI**

**Uğur ÇAYLIK**

**Tez Danışmanı  
Prof. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA**

**ULUPAMİR KIRGIZLARININ HALK KÜLTÜRÜNDE GİYİM KUŞAM  
GELENEĞİ**

**Uğur ÇAYLIK**

**Tez Danışmanı  
Prof. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA**

**T.C.  
Karabük Üniversitesi  
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü  
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı  
Yüksek Lisans Tezi  
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK  
Ocak 2024**

## İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYSASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI .....	4
ÖNSÖZ .....	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION .....	11
KISALTMALAR .....	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU .....	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ .....	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER .....	14
ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	14
1. ULUPAMİR KIRGIZLARI.....	22
1.1. Pamir Yaylaları.....	22
1.2. Pamir Kırgızları.....	23
1.3. Ulupamir Köyünün Coğrafi Özellikleri.....	25
1.4. Ulupamir Köyüne Göç.....	26
1.5. Ulupamir Köyünün Gelişimi.....	28
2. TÜRK KÜLTÜRÜNDE GİYİM KUŞAM GELENEĞİ .....	30
3. ULUPAMİR KIRGIZLARINDA GİYİM KUŞAM .....	39
3.1. Kadın Giyim Kuşamı.....	39
3.1.1. Baş Giyim.....	39
3.1.2. Dış Giyim .....	42

3.1.3.	Ayak Giyimi.....	48
3.1.4.	Takılar ve Aksesuarlar.....	49
3.1.5.	Geleneksel Gelin Giyimi.....	60
3.1.6.	Nişanlı Kadın Giyimi.....	75
3.1.7.	Yengelerin Giyimi.....	81
3.1.8.	Kadın Giysilerinde Motifler.....	85
3.2.	Erkek Giyim Kuşamı.....	90
3.2.1.	Baş Giyim.....	90
3.2.2.	Dış Giyim.....	95
3.2.3.	Ayak Giyimi.....	96
3.2.4.	Damat Giyimi.....	96
3.2.5.	Sağdıç Giyimi.....	102
3.3.	Çocuk Giyim Kuşamı.....	104
SONUÇ.....		108
KAYNAKÇA.....		110
ŞEKİLLER TABLOSU.....		113
ÖZGEÇMİŞ.....		117

## TEZ ONAY SAYSASI

Uğur ÇAYLIK tarafından hazırlanan “ULUPAMİR KIRGIZLARININ HALK KÜLTÜRÜNDE GİYİM KUŞAM GELENEĞİ” konulu Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA .....

Tez Danışmanı: Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 16/01/2024

**Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)**

**İmzası**

Başkan : Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI (BAİBÜ)

.....

Üye : Prof. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Saıdbek BOLTABAYEV (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN .....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

## **DOĞRULUK BEYANI**

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğuğunu ve bu eserleri her kullandışımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

**Adı Soyadı** : UĞur ÇAYLIK

**İmza** :

## ÖNSÖZ

İnsanoğlunun dünyada var olduğu andan itibaren en önemli gereksinimlerinden biri olan giyim; milletlere, toplumlara, bölgelere, coğrafyaya göre farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar bedeni örtme, koruma amacıyla kullanılan giyim kuşamın toplumlara ve kültürlerine özgü özellikler taşımasını sağlamıştır. Türk toplumlarında da giyim kuşam önemli bir kültürel öğedir. Türkler tarih boyunca çokça göç etmişler ve Türklerin giyim kuşam kültürü yaşanan coğrafyaya uyum sağlamıştır.

Bu tez çalışmasında Kırgızistan'dan önce Afganistan'ın Pamir Yaylasına daha sonra Türkiye'ye göç eden Pamir Kırgızlarının giyim kuşam kültürü araştırılmıştır. Pamir Kırgızlarının Türkiye'de geçen kırk iki yıl içerisinde giyim kuşam geleneklerinde oluşan değişimler ve giyim kuşam geleneklerine bağlılıkları Van ilinin Erciş ilçesinde yer alan Ulupamir köyüne gidilerek araştırılmıştır.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Van ili Erciş ilçesi Ulupamir köyü ve Pamir Yaylasından 1982 yılında Türkiye'ye göç eden Kırgız Türkleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu bölümdeki bilgiler çeşitli araştırmalardan ve Ulupamir köyünde yaşayan kişilerden elde edilen bilgilerle yazılmıştır. İkinci bölümde Türk kültüründe giyim kuşam kültürü ile ilgili yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgilere yer verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde Ulupamir köyünde yaşayan Pamir Kırgızlarının giyim kuşam geleneği, yapılan alan araştırmasıyla edinilen bilgiler yazılmıştır.

Bu çalışmada konunun tespiti ve çalışmanın bütün aşamalarında yardımını esirgemeyen Değerli Hocam Prof. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA'ya teşekkürü borç bilirim. Alan araştırması sırasında bana yardımcı olan Ulupamir köylülerine ve Hakan VATAN'a, beni Ulupamir köyünde misafir eden ve Ulupamir köyünde kaldığım süre içerisinde araştırma çalışmam için her türlü desteği veren Yoldaş GÜÇLÜ ve ailesine, lisansüstü eğitimime yön verirken beni destekleyen ve cesaretlendiren Türkçe öğretmeni arkadaşım Mustafa GÜNAYDIN'a, tez çalışmam sırasında desteklerini esirgemeyen değerli eşim Özlem ÇAYLIK'a, çocuklarım Erol Utku ÇAYLIK ve Özden ÇAYLIK'a çok teşekkür ederim.

## ÖZ

Giyim; insan bedenini örten giysilerin ve bu giysileri bütünleyen aksesuarların kullanma biçimine denir. İnsanoğlu dünyada var olduğu andan itibaren giyinme gereksinimi duymuştur. Giyim kuşam ilk olarak bir örtünme, insan bedenini kapatma kaygısı olarak düşünülmüştür. İnsanlar diğer canlılardan farklı olarak giyinmek zorundadır. Giyim kuşam soğuktan, sıcaktan, yağmur vb. doğa olaylarından korunmak amaçlı kullanılmıştır. İnsanlar doğanın onlara sunduğu koşullara uygun giyinmek durumunda kalmıştır. Doğa şartları insanların geçim kaynaklarını da belirlemiştir. İnsanların meslekleri, yaşadıkları coğrafya, inançlar giyim kuşam kültürünün oluşmasında etkili olmuştur. Zamanla toplumların kendilerine özgü giyim kuşam gelenekleri oluşmaya başlamıştır.

Giyim kuşam geleneği; toplumlara, kültürlere göre benzerlikler ve farklılıklar gösterir. Toplumların giyim kuşamı; çok eski zamanlardan itibaren yaşanan çevreye, sosyal yaşama ve inançlarına göre şekillenmiş ve zaman içinde değişime de uğramıştır. Türklerde giyim kuşam kültürü kişinin yalnızca yaptığı işi değil, aynı zamanda kişinin toplumdaki statüsünü, makamını, medeniyetini, milletini, bölgesini, duygu ve düşüncelerini göstermektedir.

Türklerin bir kolu olan Kırgız Türkleri de kendilerine özgü bir giyim kuşam geleneği ile öne çıkmaktadır. Kırgız Türklerinin giyim kuşam geleneğini tarihi ve milli özelliklerinden ayrı düşünmemek gerekir. Kırgız Türklerinin hayat tarzı, yaşanan coğrafyanın doğası, halkın geçim kaynakları ve ticari ilişkiler milli bir giyim kuşamın oluşmasında ve gelişmesinde etkili olmuştur. 1982 yılında Türkiye'ye göç eden ve Van ilinin Erciş ilçesi Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin giyim kuşam kültürüne, bu kültüre bağlılığına ve zaman içinde giyim kuşamda meydana gelen değişimlere bu çalışmada yer verilmiştir. Bu çalışmada, Van ili Erciş ilçesi Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin geleneksel giyim kuşam özellikleri hakkında bilgiler toplamak ve bu özellikleri halk bilimi perspektifinde sunarak yeni araştırmacılara rehberlik etmek amaçlanmıştır. Bu tezde Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin geleneksel giyim kuşaklarını tanımlamak; belirlenen giyim kuşak



araç gereçlerini ne zaman, ne sıklıkta, nerede ve hangi amaçla kullandıklarını belirlemek; bu geleneksel giyim kuşamlarının Türk halk bilimi ve kültürü içindeki önemini ve yerini ortaya koymak hedeflenmiştir. Türkiye'ye 1982 yılında Afganistan'ın Pamir Yaylasından göç eden ve 1987 yılında Ulupamir köyüne yerleştirilen Kırgız Türklerinin giyim kuşam geleneği araştırılmıştır. Yıllar içerisinde giyim kuşam geleneğinde var olan değişimler ortaya konulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Kırgız Türkleri; Ulupamir Köyü; Geleneksel Giyim Kuşam; Halk Bilimi; Kültür

## **ABSTRACT**

Clothing refers to the manner of using garments that cover the human body and complementing these garments with accessories. From the moment human beings have existed on earth, they have felt the need to dress. Initially, clothing was considered as a means of covering and protecting the human body. Unlike other creatures, humans are required to dress. Clothing has been used for protection against cold, heat, rain, and other natural events. People have had to dress according to the conditions provided by nature. Natural conditions have also determined people's livelihoods. The professions of people, the geography they live in, and their beliefs have influenced the formation of clothing culture. Over time, societies have begun to develop their own unique clothing traditions.

Clothing tradition varies and differs according to societies and cultures. The dress of societies has been shaped according to the environment they lived in, their social life, and beliefs from ancient times and has undergone changes over time. In Turkish culture, clothing is not only indicative of one's occupation but also shows a person's status in society, their level of civilization, nationality, region, and their thoughts and feelings.

A branch of Turks, the Kyrgyz Turks, also stand out with their unique clothing tradition. The clothing tradition of the Kyrgyz Turks should not be separated from its historical and national characteristics. The lifestyle of the Kyrgyz Turks, the nature of the geography they inhabit, the livelihoods of the people, and commercial relationships have played a significant role in the formation and development of a national style of clothing. The clothing culture of the Kyrgyz Turks who migrated to Turkey in 1982 and settled in the Ulupamir village of Erciş district in Van province, their adherence to this culture, and the changes in clothing over time are discussed in this study. The purpose of this study is to compile information about the traditional clothing characteristics of the Kyrgyz Turks living in Ulupamir village of Erciş district in Van province and to present these characteristics in the context of folk studies to assist new researchers. The objectives of this thesis are to identify the traditional clothing of the

Kyrgyz Turks living in Ulupamir village of Erciş district in Van province, to determine how often, where, and for what purpose they use the identified clothing items, and to reveal their importance and place within Turkish folklore and culture. The clothing tradition of the Kyrgyz Turks, who migrated from the Pamir Plateau of Afghanistan to Turkey in 1982 and were settled in Ulupamir village in 1987, has been researched.

**Keywords:** Kyrgyz Turks; Ulupamir Village; Traditional Clothing; Folklore; Culture

## ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

<b>Tezin Adı</b>	Ulupamir Kırgızlarının Halk Kültüründe Giyim Kuşam Geleneği
<b>Tezin Yazarı</b>	Uğur ÇAYLIK
<b>Tezin Danışmanı</b>	Prof. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA
<b>Tezin Derecesi</b>	Yüksek Lisans Tezi
<b>Tezin Tarihi</b>	16/01/2024
<b>Tezin Alanı</b>	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
<b>Tezin Yeri</b>	KBÜ/LEE
<b>Tezin Sayfa Sayısı</b>	117
<b>Anahtar Kelimeler</b>	Kırgız Türkleri, Ulupamir Köyü, Geleneksel Giyim Kuşam, Halk Bilimi, Kültür

### ARCHIVE RECORD INFORMATION

<b>Name of the Thesis</b>	Clothing Tradition in Folk Culture of Ulupamir Kyrgyz
<b>Author of the Thesis</b>	Uğur ÇAYLIK
<b>Advisor of the Thesis</b>	Prof. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA
<b>Status of the Thesis</b>	Master Thesis
<b>Date of the Thesis</b>	16/01/2024
<b>Field of the Thesis</b>	Department of Turkish Language and Literature
<b>Place of the Thesis</b>	UNIKA/IGP
<b>Total Page Number</b>	117
<b>Keywords</b>	Kyrgyz Turks, Ulupamir Village, Traditional Clothing, Folklore, Culture

## KISALTMALAR

<b>ABD</b>	: Amerika Birleşik Devletleri
<b>ÇTTAD</b>	: Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
<b>KK</b>	: Kaynak kişi
<b>MEB</b>	: Millî Eğitim Bakanlığı
<b>MS</b>	: Milattan sonra
<b>s</b>	: sayfa
<b>TDK</b>	: Türk Dil Kurumu
<b>vb.</b>	: Ve benzeri
<b>vd.</b>	: Ve diğerleri

## **ARAŞTIRMANIN KONUSU**

Bu tezin konusu; Van ilinin Erciş ilçesi Ulupamir köyünde yaŐamakta olan Kırgız Türklerinin geleneksel giyim kuşam özelliklerini araŐtırmaktır.

## **ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ**

Bu tezin amacı, Van ili Erciş ilçesi Ulupamir köyünde yaŐamakta olan Kırgız Türklerinin geleneksel giyim kuşam özellikleriyle ilgili bilgileri derlemek ve bu özellikleri halk bilimi boyutunda ortaya koyarak yeni araştırmacılara yardımcı olmaktır.

Bu tezin hedefleri, Van ili Erciş ilçesi Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin geleneksel giyim kuŐamlarını belirlemek, belirlenen giyim kuşam araç gereçlerini ne zaman ne sıklıkla, nerede, hangi amaçla kullandıklarını tespit etmek, Türk halk bilimi ve kültürü içerisindeki önem ve yerini ortaya koymaktır.

Ayrıca alan çalışmalarında elde edilen tespitlerin gelecek kuŐaklara aktarılması unutulmasının önüne geçecek ve bundan sonra bu alanda yapılacak olan araŐtırmalara fayda sağlayacaktır.

## **ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ**

Çalışmamız kuramsal ve uygulamalı olarak iki aşamada yapılmıştır. İlk aşamada yazılı kaynakların taraması yapılarak konunun kuramsal çerçevesi belirlenmiştir. İkinci aşamada ise alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Alan araştırması halk biliminin derleme ve araştırma yöntemlerinin başında gelmektedir. Alan araştırması, bilgi alınacak topluluğun yaşadığı yere giderek araŐtırmacının derleme yapmasıdır.

Halk bilimcilerin alan araştırması sırasında en çok başvurduğu yöntemler olan “gözlem tekniği” ve “görüşme tekniği” ile sahada derleme yapılmıştır. Ayrıca çalışmada kaynak kişi seçiminde de titiz olunmuŐtur.

Ayrıca derleme esnasında fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazı ve video kamera gibi teknik malzemeler kullanılarak, konuşma ve görüntüler kaydedilmiŐtir.

## ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ

Geleneksel giyim kuşam her ne kadar kültürel öge olarak korunsa da zaman içinde ister istemez değişikliklere uğramaktadır. Bir ülkenin, bir milletin hatta bir yörenin kendine has olan giyim kuşam özelliklerini belirlemek önemlidir. Özellikle toplumların çok çabuk değiştiği bu dönemde Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin yıllar içinde giyim kuşam geleneklerindeki değişiklikler de ortaya konulacaktır.

Yapılan çalışmalar ile Ulupamir köyündeki giyim kuşam gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır. Bu anlamda alan çalışmamızda derlenen her veri bilim dünyası için değerli olacaktır.

## KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu araştırma Van ilinin Erciş ilçesindeki Ulupamir köyü ile sınırlandırılmıştır. Alan çalışması için köye gidilmiş, köylülere misafir olunarak köyde kalınmış, kaynak kişilerle bire bir iletişim kurulmuştur. Bu çalışmada belirtilen tespitler, esas olarak araştırmaların gerçekleştirildiği Ulupamir köyüne ait çıkarımlar olup aynı bölgelerdeki diğer yerleşimler hakkında kesin yargılar taşımamaktadır.

## ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri hakkında alanyazın çalışması yapıldığında bu başlıkla ilgili yüksek lisans, doktora çalışmalarına ulaşılmıştır. Şu ana kadar Ulupamir köyü Kırgız Türklerine ait yapılan doktora ve yüksek lisans çalışmaları alfabetik olarak aşağıda verilmiştir:

Ulupamir Köyü Kırgız Türkleri ile İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmalar:

Doktora Tezleri:

Pekacar, Ç. (1995). *Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

*Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı* adlı tez; giriş, ses bilgisi, şekil bilgisi, sonuç, metinler ve sözlük bölümlerinden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde Pamir bölgesi, coğrafi konumu ve yüzey şekilleri ile ele alınmış, Pamir Kırgız Türklerinin etnik durumu, hayat tarzları incelendikten sonra tarihçeleri sunulmuştur.



Ses bilgisi ve şekil bilgisi bölümlerinde incelenen her konu, metinlerden örneklerle desteklenmiştir. Sonuç bölümünde, Pamir Kırgız Türkleri ağızında tespit edilen önemli ses şekil bilgisi özellikleri sıralanmıştır.

Uehara, M. (2001). *Türkiye’de Kırgız Göçmenleri Kültürel Süreklilik ve Değişme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Türkiye’de Kırgız Göçmenleri Kültürel Süreklilik ve Değişme adlı tez çalışmasında Ulupamir köyünde yaşayan Kırgızların kültürü değişme ve süreklilik açısından incelenmiştir. Birinci bölümde Kırgızların tanımı ve tarihi ele alınmıştır. İkinci bölümde Pamir’deki Kırgızların tarihi, yaşamları ve Türkiye’ye yaptıkları göç anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise Ulupamir köyündeki Kırgızlarda soy-bağı ilişkisi, aile ve akrabalık sistemi, ekonomi, yemekler, törenler vb. olguların nasıl ve hangi boyutlarda değiştiği araştırılmıştır.

Şimşek, A. R. (2019). *Ulupamir Kırgızlarında Kuşaklar Arası Sosyo-Kültürel Değişim* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Ulupamir Kırgızlarında Kuşaklar Arası Sosyo-Kültürel Değişim adlı tezde Ulupamir Köyünde yaşayan Kırgız topluluğu incelenmiştir. Tezin amacı Ulupamir Kırgızlarının hangi sosyo-kültürel değişimler yaşadığını ve bu değişimlerin kuşaklar arasında ne ölçüde farklılık gösterdiğini tespit etmektir. Araştırma sonuçlarına göre Ulupamir Kırgızlarında kültürleşme, kimlik yönelimi ve entegrasyon süreçleri açısından kuşaklar arasında anlamlı farklar bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, kültürleşme düzeyleri farklı olmasına rağmen tüm kuşakların çift boyutlu kültürleşme modelini ve bütünleşme stratejisini benimsediği görülmektedir.

Ünal, L. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Kırgızistan İlişkileri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Kırgızistan ilişkileri ad tez, cumhuriyet dönemindeki Türkiye ve Kırgızistan arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde Kırgızistan Cumhuriyeti’nin temel coğrafi özellikleri ve demografik yapısı hakkında istatistikî veriler mevcuttur. Yine aynı bölümde ülkenin siyasi ve ekonomik yapısı verilerle sunulmuş, Kırgızistan’ın sosyal hayatı ve tarihçesine de değinilerek ülke hakkındaki genel görünüm ortaya

konmuştur. İkinci bölümde Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Kırgızistan ile olan ilişkileri bir bütün olarak ele alınmış, tarih içerisinde kurulan karşılıklı etkileşimler ve yaklaşımlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye ile Kırgızistan arasında siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve askeri ilişkiler hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde Türkiye'nin gelecekte Orta Asya ve Kırgızistan'a yönelik muhtemel politikaları ve bölgesel çıkarları değerlendirilmiş, beşinci ve son bölümde bölgede yaşanacak muhtemel gelişmeler ele alınmıştır.

#### **Yüksek Lisans Tezleri:**

Alarşlan, E. (2009). *Van İli Erciş İlçesi Ulupamir Köyündeki Geleneksel At Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.

Van İli Erciş İlçesi Ulupamir Köyündeki Geleneksel At Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri adlı tez, Ulupamir köyündeki atların morfolojik özelliklerini ve nasıl yetiştirildiğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Morfolojik verileri elde etmek için atların vücut ölçüleri alınmış ve yetiştirme işlerinin nasıl yürütüldüğü tespit için ise at yetiştiricilerine anket yapılmıştır. Tez çalışmasında at yetiştiriciliğinin Ulupamir köylülerinin yaşamlarında önemli bir yeri olduğu sonucuna yer verilmiştir.

Avcı, C. O. (2019). *Güvenlik Koruculuğu Sisteminde İskanlı Göçmenler: Van Ulupamir Kırgızları Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Güvenlik Koruculuğu Sisteminde İskanlı Göçmenler: Van Ulupamir Kırgızları Örneği adlı tezde Türkiye'nin PKK terörüyle mücadelesinde önemli bir konumu olan, Geçici Köy Koruculuğu Sistemi ele alınmıştır. Korucu olarak görev yapan Ulupamir Kırgızları örneklem olarak belirlenerek 30 güvenlik korucusuyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmada göç ve iskân kavramlarına değinilmiş, Ulupamir Kırgızlarının göç süreçlerinden bahsedilmiş, PKK terörünün ortaya çıkış süreci ve Güvenlik Koruculuğu Sisteminin ihdas edilişi ele alınmıştır. Son bölümde ise gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda elde edilen veriler derlenerek Ulupamirli korucular ve güvenlik koruculuğu sistemi incelenmiştir.

Çetin, N. (2017). *Van Ulupamir Kırgız Türkleri'nin Siyasi Tarihi ve Kültürleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitlis.

Van Ulupamir Kırgız Türkleri'nin Siyasi Tarihi ve Kültürleri adlı tez; ön söz, giriş, iki bölüm, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır. Giriş kısmında kaynak ve araştırma eserler hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Kırgızların siyasi tarihi, göç sürecini etkileyen siyasi olaylar, göç sürecinde yaşadıkları zorunluluklar ve Kırgızların Türkiye'ye geliş süreci ve yerleştirilmelerine değinilmiştir. İkinci bölümde Kırgızların genel olarak kültürel özellikleriyle Ulupamir'deki Kırgız Türklerinin kültürel özellikleri karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Sonuç bölümünde, Van Ulupamir Kırgızların siyasi tarihi ve kültürleri hakkında genel değerlendirme ve Ulupamir Kırgızlarının sorunlarına değinilmiştir.

Doğan, M. (2019). *Kırgız Türklerinin Ulupamir'e Göçü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Kırgız Türklerinin Ulupamir'e Göçü adlı tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde Kırgız Türklerinin başlangıçtan günümüze kadar uzanan siyasi tarihi ele alınmıştır. İkinci bölümde Pamir coğrafyası, Kırgızların alay bölgesindeki siyasi tarihi, nüfus ve idari yapısı, yönetim ve hukuk sistemi kültürel ve sosyal hayat konusu kapsamında aile yapıları, dini inançları, ekonomik faaliyetleri, eğitim ve sağlık konuları; üçüncü bölümde Kırgız Türklerinin, Rus saldırıları sonrası doğu Türkistan ve Afganistan Pamir'i arasındaki göç süreci; dördüncü bölümde Rahmankul'un hayatı ile başlayıp Ulupamir köyündeki sosyal, kültürel, ekonomik vb. hayatları anlatılmaktadır.

Güven, A. (2019). *Ulupamir Kırgız Göçünün Türk Basınına Yansıması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.

Ulupamir Kırgız Göçünün Türk Basınına Yansıması adlı tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde göç kavramı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Pamir Kırgızları ve göç süreçleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Ulupamir köyünün Türk basınında nasıl haber olduğu örnekleri ile anlatılmıştır.

Keleş, A. (2017). *Ulupamir Köyü Kırgızlarının Göç Süreci ve Sosyo-Kültürel Gelişim Tarihi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

Ulupamir Köyü Kırgızlarının Göç Süreci ve Sosyo-Kültürel Gelişim Tarihi adlı tezin birinci bölümünde Kırgız adı ve tarihi, Rusya'nın Afganistan politikası ve o

bölgenin stratejik önemi, göç olgusu, Kırgızların Türkiye'ye göç süreci ve ikinci bölümde Ulupamirlilerin demografik toplumsal yapısı, üçüncü bölümde ise Ulupamirli Kırgızların sosyo-kültürel gelişimi belirtilmiştir.

Kırgız, A. N. (2019). *Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması: İnceleme-Metin-Sözlük* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması: İnceleme-Metin-Sözlük adlı tez; giriş, inceleme, metinler, sonuç, dizin, kaynakça kısımlarından oluşmaktadır. Tezde Pamir Kırgızlarının da konuştuğu İçkilik ağzının Kırgız dili içerisindeki yeri ile ilgili bilgi verilmiş, Pamir Kırgızlarının kısa tarihinden, bugünkü durumlarından bahsedilmiş ve derlenen metinlerden yararlanılarak bir incelemeler yapılmıştır.

Kurbanbeg, K. (2019). *Kırgız Lider Rahmankul Kutlu ve Van Kırgızlarının Tarihi ve Kültürü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kırgız Lider Rahmankul Kutlu ve Van Kırgızlarının Tarihi ve Kültürü adlı tez dört bölümden oluşmaktadır. Rahmankul'un hayatı ve kişiliği anlatılarak başlayan tezde Afganistan'ın Pamir bölgesi ve bu bölgede yaşayan Kırgız Türklerinin Türkiye'ye göç etmeleri ve Ulupamir köyüne yerleşmeleri kaynak kişilerden alınan bilgiler ışığında anlatılmaktadır.

Küçükkaya, Ş. (2022). *Ekosistem Perspektifi Bağlamında Ulupamir Kırgız Köyü ve Çevre Köyler Arasındaki Sosyo-Kültürel Uyum ve Sosyal Politika Gereksinimleri Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ekosistem Perspektifi Bağlamında Ulupamir Kırgız Köyü ve Çevre Köyler Arasındaki Sosyo-Kültürel Uyum ve Sosyal Politika Gereksinimleri Üzerine Bir İnceleme adlı tez; Ulupamir Kırgız topluluğunun sosyo-kültürel uyumunu araştırmak için yapılmıştır. Sosyo-kültürel uyuma bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşabilmek amacıyla Ulupamir Kırgız topluluğundan ve komşu köylerden oluşan katılımcı grubuna ulaşılmış ve katılımcıların göç deneyimlerini, sosyo-kültürel uyum düzeylerini ve sosyal politika gereksinimlerini ayrıntılı bir biçimde irdeleyebilmek amacıyla nitel yapıda oluşturulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler; göç, uyum,

kültür ve kültürleşme, sosyal politika ve sosyal hizmete bakış olmak üzere analiz edilmiştir. Bu tez sonucunda, Ulupamir Kırgızları ve çevre köyler arasında önyargıların, algılanan ayrımcılık ve farklılıkların, iletişim problemlerinin ve fikir ayrılıklarının sosyo-kültürel uyum düzeyini olumsuz bir biçimde etkilediği görülmüştür. Tez; Ulupamir Kırgız topluluğu tarafından, sosyal hizmet ve sosyal politikalar bağlamında dile getirilen talepler dikkate alınarak bir dizi öneriyle sonlandırılmıştır.

Öztekin, Y. (2003). *Van Kırgızları'nın Tarihi Kişiler Hakkındaki Ağıtları-İnceleme-Metin* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Van Kırgızları'nın Tarihi Kişiler Hakkındaki Ağıtları-İnceleme-Metin adlı tezde, Ulupamir köylülerinin sözlü geleneklerinden üç ağıt metni ele alınmıştır. Tezde Ulupamir Kırgızları hakkında bilgi verilmiş, Türk ağıt geleneğinde bahsedilmiş, Ulupamir Kırgızların ağıtları şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir.

Topci, D. (2021). *Ulupamir Kırgızlarında Dini Hayat* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, Ankara.

Ulupamir Kırgızlarında Dini Hayat adlı tezde, Ulupamir Kırgızlarının dini hayatlarının araştırılmıştır. Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde dini hayatın kavramsal çerçevesi sunulmuştur. İkinci bölümde çalışmaya konu olan Kırgız Türkleri ve Ulupamir Kırgızları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde Ulupamir Kırgızlarının dini hayatlarına yönelik bulgular ortaya konulmuştur. Sonuç olarak göç toplumu olan ve yerel halktan farklı dil ve kültürel yapıya sahip olduğu tespit edilen Ulupamir Kırgızlarının dini hayatları söz konusu yöntem ve teknikler kullanılarak ortaya konulmuştur.

Urmanbetova, Z. (2015). *Ulupamir Köyü Kırgız Topluluğunun Etnik Sınırlarını ve Kimliklerini Oluşturmada Göç Sürecinin Rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bu tez, Ulupamir köyü Kırgız topluluğunun etnik sınırlarını ve kimliklerini oluşturmada göç sürecinin rolünü araştırmıştır. Tez çalışması alan araştırmasına dayanmaktadır. Ulupamir Kırgızlarının göç süreci, topluluğun etnik sınırlarının ve kimlik oluşumunun önemli etkileyici unsuru haline gelmiştir. Bu süreç içerisinde farklı

etnik gruplarla ekonomik, ekolojik, siyasi ve kültürel ilişkiler kurmuşlardır. Ulupamir in Kırgızların gündelik hayatına, kültürel özelliklerine, topluluk içindeki sosyo-ekonomik yapısına yansıyan bu durum tezde ele alınmıştır.

Yayabaşı, M. (2023). *Ulupamir Köyü Kırgızlarının Yenifakılı İlçesine Göç Süreci ve Sosyo-Kültürel Yaşama Uyumları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kapadokya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Nevşehir.

Ulupamir Köyü Kırgızlarının Yenifakılı İlçesine Göç Süreci ve Sosyo-Kültürel Yaşama Uyumları adlı tez, Ulupamirli Kırgızların, tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları zorunlu göçler ve 2017 yılında Yozgat'ın Yenifakılı ilçesine uzanan göç süreci tarihi bilgi ve belgelerle açıklanmıştır. Göç sürecinin yanı sıra Kırgız Türklerinin Yenifakılı ilçesine göç ettikten sonra, çevre kültürlerle olan etkileşimi ve bu çevreye uyumu, sosyo-kültürel faaliyetleri, göçebelikten yerleşik düzene geçmenin yaşam tarzlarına etkisi, yaşadıkları sıkıntılar, aidiyet sorunu, eğitim, ekonomi, sağlık, müzik, mutfak, milli kıyafetler, el sanatları gibi çok yönlü unsurlar ele alınmıştır.

Yıldız, E. (2022). *Ulupamir Köyü Kırgız Türklerinin Yaşayan Gelenekleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

Ulupamir Köyü Kırgız Türklerinin Yaşayan Gelenekleri adlı tezde Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin yaşayan kültür ve gelenekleri araştırılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk dünyasında kültürden geleneğe konusu üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Pamir Kırgızları ile ilgili bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise diğer gelenekler üzerinde durularak bilgiler verilmiş olup, Ulupamir Kırgızları'nın geleneklerine yönelik bulgular ortaya konulmuştur.

Yüzügüldü, S. (2019). *Kırgız Keçe Sanatı (Van İli Erciş İlçesi Ulupamir Köyü Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Erzurum.

Kırgız Keçe Sanatı adlı tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ulupamir köyü ve Kırgız Türkleri hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümde Kırgız kültüründe keçe sanatının önemi anlatılmış ve Ulupamir köyündeki keçe örnekleri incelenmiş, üçüncü bölümde keçe yapımının hammaddeleri ve kullanılan teknikler anlatılmıştır.

Œu ana kadar yapılan doktora ve yüksek lisans çalışmalarında Ulupamir köyü Kırız Türklerinin giyim kuşam gelenekleri ile ilgili bir tez çalışması yapılmadığı görülmüş, Ulupamir Kırızlarının Halk Kültüründe Giyim Kuşam Geleneği adlı tez çalışmasıyla bu eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

# 1. ULUPAMİR KIRGIZLARI

## 1.1. Pamir Yaylaları



**Şekil 1 :** Pamir yaylaları 71°-76° doğu boylamları ve 37°-40° kuzey enlemleri Google Maps

“Pamir, büyük bölümü Tacikistan ve Kırgızistan’da, daha küçük bölümü Çin ve Afganistan’da kalan; Orta Asya’nın Türk ve Türk olmayan halkları tarafından meskûn edilen dağlık bir bölgedir.” (Bapaeva, 2015, s. 57) Haritada Wakhan Koridoru olarak adlandırılan Pamir Dağları; Himalayalar, Hindukuş ve Tanrı dağlarının kesiştiği noktada yer almaktadır. “Afgan Pamir’i veya Wakhan koridoru olarak bilinen bölge Afganistan’ın doğusuna doğru uzanmaktadır.” (Doğan, 2019, s. 24) Pamir coğrafyası yüksek zirveler, geniş yaylalar ve derin vadilerle çevreli bulunmaktadır. “Pamir, 7 bin metrelik yüksekliğe sahip birden fazla dağı içeren bir bölgenin adıdır. Asya’daki yüksek dağların bir arada toplandığı 'Asya'nın Damı' ve 'Dağların Atası' olarak adlandırılan bir yerleşim bölgesindedir.” (Baran, 2014, s. 44)



“Pamir coğrafyası, 71°-76° doğu boylamları ve 37°-40° kuzey enlemleri arasında, 100.000 km<sup>2</sup> bölgeyi kaplamaktadır. Bu bölgede ortalama yüksekliği 3.500 metreye bulan yüksek platolar bulunmaktadır.” (Doğan, 2019, s. 23) İçinde 7.000 metreyi aşan birçok zirve bulunur. Bölge, sert ve kurak bir iklime sahiptir. Kışlar uzun ve soğuk, yazlar kısa ve serindir. Yüksek rakım ve zorlu iklim koşulları nedeniyle, bitki örtüsü ve hayvan yaşamı oldukça sınırlıdır. “Farsça pa ‘ayak’ ile mir ‘emir; zirve’ sözcüklerinin birleşiminden oluştuğu ‘zirvelerin ayağı’ anlamındaki pa-i mir tamlamasından doğduğu görüşü yaygındır.” (Doğan, 2019, s. 23)

Pamir bölgesinde yaşayan Kırgız Türkleri kendilerine özgü kültür ve geleneklere sahiptir. Göçebe yaşam tarzı, bu bölgede yaygındır. Bölge insanı hayvancılıkla uğraşır ve yaylalarda geçici yerleşimler kurarak geçimini sağlamaktadır. Pamir yaylalarında yaşayan halklar, göçebe veya yarı-göçebe bir yaşam sürdürürler. Hayvancılık, bölgedeki Kırgız Türkleri için gelir kaynağıdır. “1868 yılında Britanya’nın (...) Pamir Bölgesine gönderdiği araştırmacı Mirza Kabil, bölgede yaşayan Kırgızların göçebe bir halk olduğunu ve çok sayıda at, deve, yak, sığır ve koyun sürülerine sahip olduklarını bildirmektedir.” (Şimşek, 2019, s. 94) Yaylalar, hayvanların otlatılması için ideal alanlar sağlar. Bu coğrafyada hayvancılık, yapılabilecek en uygun geçim kaynağı olarak görülmektedir.

Afganistan’ın Pamir bölgesi ve Pamir yaylaları hem zorlu yaşam koşulları hem de benzersiz doğal ve kültürel zenginlikleriyle dikkat çekmektedir. Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri, yaşamın zor olduğu bu iklim şartlarının olduğu Pamir yaylalarından Türkiye’ye göçmüştür.

## **1.2. Pamir Kırgızları**

Pamir yaylasında yaşayan Kırgız Türkleri, Pamir Kırgızları olarak adlandırılmaktadır. “Pamir Kırgızları, Afganistan’ın kuzey-doğu ucunda bulunan Pamir dağlık bölgesinde yaşarlar. Bu bölge Zor Pamir (Büyük Pamir) ve Küçük Pamir (Küçük Pamir) olarak ikiye ayrılır.” (Bapaeva, 2015, s. 58) Bu bölge, genellikle dünyanın en yüksek ve en ulaşılması zor yerlerinden biri olarak bilinir. Pamir Kırgızları, Afganistan’ın kuzeydoğusunda, Pakistan, Çin ve Tacikistan sınırları yakınlarında, Wakhan Koridoru’nda bulunan Pamir Dağları’nda yaşamaktadır. “Kırgızlar, 4000 m yüksekliğindeki Pamir’de göçebe hayatı yaşadıkları zaman, ak üy

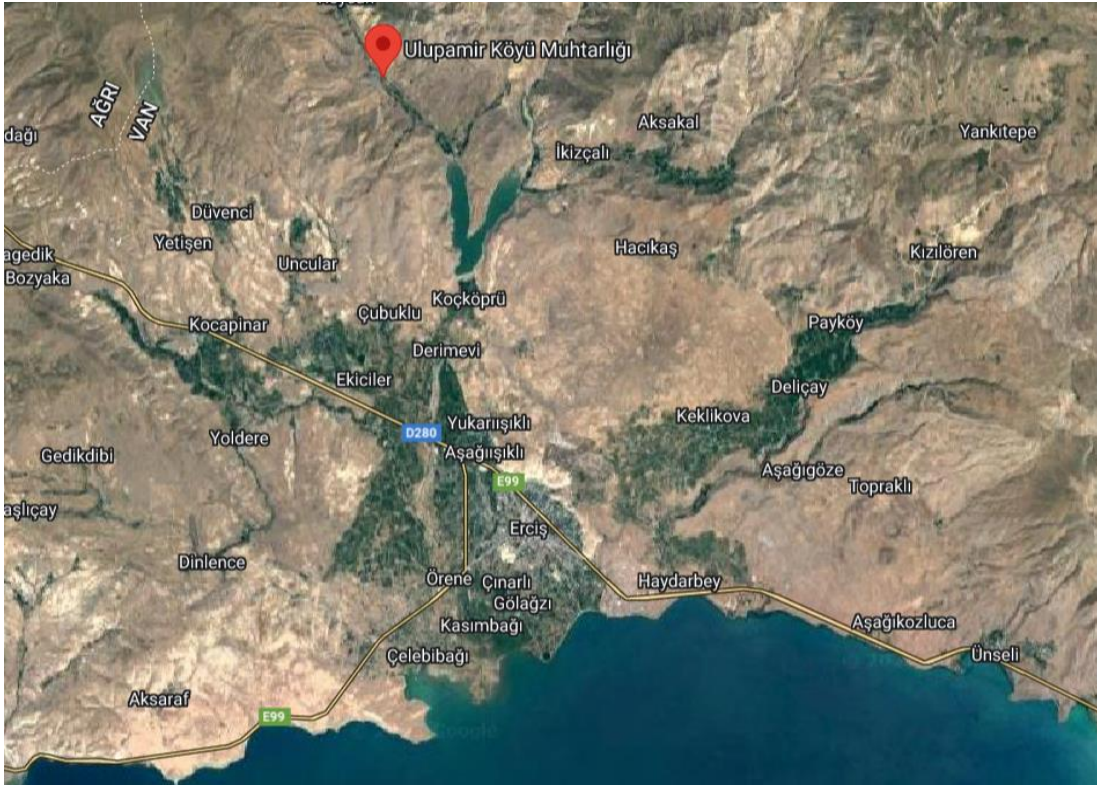
denilen keçeden yapılan çadırlarda yaşamışlar.” (Uehara, 2001, s. 13) Pamir Kırgızları, geleneksel olarak göçebe bir yaşam tarzı sürdürürler ve ekonomileri büyük ölçüde hayvancılığa dayalıdır. “Bizler Pamir yaylasında soğukta yaşamaya alışkıydık. Orada hayvancılık yapardık.” (KK03) Koyun, keçi ve yük hayvanları, bu topluluğun hayatta kalmasında kritik bir rol oynar. Zorlu iklim koşulları ve yüksek rakım, yaşam tarzlarını ve kültürel öğelerini şekillendirmiştir. Sert hava şartlarına dayanıklı olacak şekilde tasarlanmış olan geleneksel çadırlarda kalmaktadırlar. Ayrıca Pamir Kırgızları kendi dillerini ve zengin bir folklor geleneğini korumaktadır. “Kırgızlar, Pamir yaylasındaki sosyo-kültürel konumlarını göçebe hayatını sürdürerek devam ettirmiş, dış dünyaya fazla açılmadan, kendileri olarak kalabilmeyi başarmışlardır.” (Baran, 2014, s. 46) Pamir Kırgızları, zorlu koşullar altında yaşamlarını sürdürürken, dış dünyaya açılmadıkları için kültürel miraslarını ve geleneksel yaşam biçimlerini koruyabilmişlerdir. “Kırgızların en önemli zenginliklerinden biri halk kültürüdür. (...) Kırgız kültürü, bulunduğu coğrafyadan da etkilenerek, değişikliği ve derinliği ile ayırt edilmektedir.” (Baran, 2014, s. 44)

Ulupamir köyünde yaşayanlar, Kırgızistan’ın Alay bölgesindeki Kırgız Türkleridir. 1863’te Çarlık Rusya’nın baskısı sonucu şu an Afganistan sınırları içinde bulunan Pamir Yaylasına göçmüşlerdir. Sovyet Rusya’nın bu bölgeye hâkim olmak istemesi üzerine bölgede yaşayan Kırgızlara baskılar da artmıştır. Buralarda da baskınlar devam ettiğinden Kırgızlar, yakın ülke ve köylere topluluklar şeklinde Moğolistan, Kazakistan, Afganistan, Pakistan ve sonrasında ise Avustralya, ABD, Türkiye, Suriye gibi uzak ülkelere göç etmek zorunda bırakılmışlardır. (Özdemir, 1997, s. 167)

Kırgızistan’da 1863 yılında Çarlık Rusya’nın baskılarından kurtulmak için Afganistan’ın Pamir yaylasına göç eden ve bu nedenle Pamir Kırgızları diye adlandırılan Kırgız Türkleri, daha sonra Sovyet Rusya’nın baskıları sonucunda yine göç etmek zorunda kalmışlardır. “1978’de Sovyet ordusunun Afganistan’a girmesiyle, Pamir’de yaşayan Kırgızların bir kısmı Pakistan’a, 1982’de ise Pakistan’dan Türkiye’ye göç etmişlerdir. Zamanla Van Kırgızları diye anılan Kırgızlar (...)” (Bapaeva, 2015, s. 54) Afganistan’ın Pamir yaylalarından Ulupamir Köyüne göç eden Kırgız Türkleri, günümüzde Pamir Kırgızlarının yanı sıra Van Kırgızları ya da Ulupamir Kırgızları diye adlandırılmaktadırlar.

### 1.3. Ulupamir Köyünün Coğrafi Özellikleri

“Ulupamir, Van’ın Erciş ilçesine 32 km uzaklıkta kurulmuş bir Kırgız köyüdür. Pamir yaylasından göç etmek zorunda kalan bir bölüm Kırgız’ın yaşadığı bir yerleşim alanıdır.” (Çetin, 2017, s. 33) Ulupamir köyü, Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan Van ilinin Erciş ilçesinde yer almaktadır. Van Gölü’ne kıyısı bulunan Erciş ilçesine 32 km uzaklıkta bulunan Ulupamir köyü, özellikle köyde yaşayan Kırgız Türkleri ile tanınmaktadır. 1982 yılında Afganistan’dan Türkiye’ye göç eden Kırgız Türkleri tarafından kurulan bu köy, Kırgız kültürünün ve geleneklerinin yaşatıldığı bir yerleşim yeri haline gelmiştir. Kırgız Türkleri, Türkiye’nin sunduğu bu yeni vatanlarında kendi geleneksel yaşam tarzlarını sürdürmekte, hayvancılık ve tarımla uğraşmaktadırlar. Köyde, Kırgız halkının zengin kültürel mirası, geleneksel kıyafetler, müzik ve dans gösterileri ile gözler önüne serilmekte, bu durum Ulupamir köyünü sadece bir yerleşim yeri olmaktan çıkarıp, kültürel bir merkez haline getirmektedir.



**Şekil 2:**Erciş ilçesi Ulupamir köyü 39.192760 enlem ve 43.283611 boylam GOOGLE MAPS

Van Gölüne kıyısı bulunan Erciş ilçesinde bulunan Ulupamir köyü, ilçenin kuzeybatısında yer alır. Büyük bir alana yerleşmiş olan köy, kuzeyden doğuya doğru

Muratpaşa, Aladağlar ve Tendürek adlı yüksek dağlarla kuşatılmıştır. Pamir Yaylasında olduğu gibi soğuk ve sert kış şartlarının olduğu Ulupamir köyü, hayvancılığa çok uygundur. Son zamanlarda küresel ısınmanın etkisiyle kışlar daha ılıman geçmektedir.

Ulupamir köyünün coğrafi özellikleri değişti. Ulupamir'e ilk geldiğimizde çok kar yağardı, soğuk olur, don tutardı. Şimdi kuraklık var. Yaz çok sıcak, kışın pek kar yağmıyor ama eskisi kadar soğuk da olmuyor. İlk geldiğimiz yıllarda dört metre kar yağdığını biliyoruz. Kardan dolayı yolların kapalı olduğu zamanlar oldu. Ama şimdi kar yarım metreyi geçmiyor. O da yazın susuzluğa, kaynakların kurumasına neden oluyor. Köyümüzün yakınındaki dağlarda yeşillik yok ama köyümüz yeşil. Özellikle bahar mevsiminde iki üç ay köyümüz yeşil. (KK03)

Ulupamir köyünde değişen coğrafi özellikler Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin giyim kuşamını da etkilemiştir. Pamir yaylasında çok sert geçen kış ve soğuk hava Ulupamir köyünde Pamir bölgesine nispeten daha ılıman olan hava eskiden giyilen kışlık giysilerin günümüzde pek rağbet görmemesine neden olmuştur.

#### 1.4. Ulupamir Köyüne Göç

Türkçe Sözlükte göç sözcüğü, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi olarak tanımlanmıştır (TDK, 1988). İnsanların toplu halde göç etmeleri için çeşitli haklı gerekçeleri olmalıdır. Pamir yaylarında yaşayan Kırgız Türkleri, Rus baskılarından uzak kalmak için göç etmek durumunda kalmıştır.

Afganistan'ın Pamir yaylasında yaşarken Rusların 1978 senesinde Afganistan'ı işgali sırasında Ruslar bizi rahat bırakmayınca Pakistan'a göç etmek zorunda kaldık. Yaya olarak, atların, develerin üzerinde zor bir şekilde Pakistan'a geldik, o zaman ben 13 yaşındaydım. Çok zahmetler çektik. Pakistan'da 4 sene ikamet ettik. Pakistan'a uyum sağlayamadık. Çok sıcaktı. Bizler Pamir yaylasında soğukta yaşamaya alışkındık ama Pakistan'ın aşırı sıcakları bizi çok zorladı. Bu yüzden bazı aileler Pakistan'dan Pamir'e geri döndü. 1982'de ABD bize Alaska'ya yerleşmemiz konusunda teklifte bulundu. Liderimiz Rahmankul, Amerika'ya gidersek bizim dinimiz, geleneklerimiz, göreneklerimiz kaybolur diye söyledi. Konsolosluklara başvuru yaptık, Kenan Evren döneminde Türkiye bizi kabul etti. 1982'de uçaklarla Adana havaalanına geldik. İlk olarak Van Karagündüz ve Malatya'ya yerleştik. 1987'de hem Malatya'da hem Van'da ikamet eden Pamirliler olarak buraya geldik. Yaşlıların görüşleri bizim için önemli. O zamanki köyümüzün yaşlıları hayvancılık yapmaya uygun olduğu için bu bölgeyi seçmişler, hazine arazisi olan buraları devlet bize sundu. (KK03)

“Rahmankul Han, milletim diyerek hareket etti. İtibarlı, tanınmış, kafası çalışan birisiydi. Köyün lideriydi.” (KK03) Liderleri Rahmankul, aksakallılar adı verilen meclisi toplar ve göç konusu aksakallılar meclisinde konuşulur. Rus baskılarından bunalan Pamir Kırgızları, kendilerini davet eden ülkeler arasından

Türkiye'yi seçer. Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri, kültürlerini ve benliklerini Türkiye'de koruyabileceklerini düşünerek böyle bir karar alındığını dile getirirler.

Pamir'de savaş çıkınca Pakistan'a sığındık. Sonra Kenan Evren, benim Türk'üm diyerek bizi başka devletlere vermemiştir. 1982'de bizler Türkiye'ye geldik. Şimdi oturduğumuz evler henüz hazır değildi. Türkiye Cumhuriyeti devleti bize çok yardımcı oldu. İlk geldiğimizde Kızılay'dan yemek verdi. Bize çok iyilik yaptı. (KK01)

Pamir yaylasının zor şartlarında yaşayan Kırgız Türkleri, Rusların bu bölgeye de hâkim olmaları sonrasında buradan da göç etmek zorunda kalmışlardır. Önce Afganistan'da Pakistan'a göç ederler. Ancak Pakistan'a at üzerinde yaptıkları göç, umdukları gibi sonuçlanmamıştır. Çünkü Pakistan'da göç ettikleri alan çok sıcak bir bölgedir. Çok soğuk ve çok sert bir iklimi olan Pamir yaylasından sıcaklıkların 40 dereceleri bulunduğu Pakistan'a uyum sağlayamamışlar, bu durum birçok kişinin hastalanmasına yol açmıştır. Pakistan'da sıcaklıklar yüzünden yaşananlar Pamir Kırgızlarının, Türkiye'ye geldiklerinde kendilerine yer seçmelerinde etkili olmuştur. Pamir Kırgızları, Türkiye'de soğuk ve sert kış şartlarının olduğu ve hayvancılık yapabilecekleri Van ilinin Erciş ilçesini yerleşim yeri olarak seçmişlerdir.

Pamir Kırgızları 1982 yılında 2641 sayılı kanunla Türkiye'ye getirildiler. Söz konusu kanunla Van ili, Erciş ilçesi dâhilindeki Altundere Tarım İşletme Müdürlüğüne ait yaklaşık 34400 dekarlık alan içerisine tarımsal iskâna tabi tutulmaları karara bağlanmıştır. 298 ailenin 202 Erçek gölü kıyısındaki Karagündüz köyüne; diğer 96 aile ise, Malatya ili, Merkez ilçe Yetiltepe köyünde geçici iskâna tabi tutulmuşlardır. (Bilgili, 1996, s. 140)

"1130 Kırgız, Adana Havalimanına indikten sonra geçici olarak iki ayrı yere; 197 aile (776 kişi) Van'ın Karagündüz köyündeki depremzedeler için yaptırılan konutlara, 96 aile (354 kişi) Malatya'ya yerleştirilmişlerdir." (Uehara, 2001, s. 16) 1982 yılında Türkiye'ye göç eden Kırgız Türkleri, Erçek Gölü kıyısındaki Karagündüz köyüne ve Malatya ilindeki Yetiltepe köyüne yerleştirilir. Bu geçici konaklama 1987 yılında Van ili Erciş ilçesindeki konutların yapımının bitmesiyle son bulur. Hep birlikte Van ilinin Erciş ilçesinde bu yeni inşa edilen köye yerleştirilirler. "Köyümüze yerleştikten sonra yüzyıllarca yaşadığımız bölgenin adı olan Pamir adını burada da yaşatmak istedik. Burası geldiğimizde hazine arazisiydi. Buraya devlet eliyle sıfırdan bir köy kurduk ve köyün adı Ulupamir oldu." (KK03) Türkiye'de olmaktan mutlu olduklarını dile getiren Pamir Kırgızları, köylerinin adlarının Pamir'in hatırasına saygı olarak Ulupamir olmasını isterler. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin Pamir Kırgızları için inşa ettiği ve Pamir Kırgızlarını 1987'ye yerleştirdiği bu yeni yerleşim yerine Ulupamir köyü adı verilir. "Köyün adı sakinlerin isteğiyle, siyasî sebeplerle göç

ettikleri Afganistan Pamir'ini hatıralarda yaşatmak için Ulupamir olarak değiştirilmiştir.” (Bapaeva, 2015, s. 55)

Köyümüze 1987'de yerleştik. Birkaç sene çok iyiydi. 1990'lı yıllarda PKK yüzünden sıkıntı yaşadık. Çünkü biz hep devletimizin yanında yer aldık. Devletine güvenen her zaman ayakta kalır. Biz devletin yanındaydık devlet de bizim yanımızdaydı. (KK03)

Doksanlı yıllarda terör olayları başlayana kadar huzur içinde köylerinde yaşadıklarını dile getiren Kırgız Türkleri, terör olayları karşısında devletten yana tavır almışlardır. O yıllardan bu yana köyde çok sayıda köy korucusu ve asker vardır. Ulupamir köylülerinin birçoğunun köy korucusu ve Türk Silahlı Kuvvetleri içinde uzman çavuş, astsubay vb. olarak görev yapmaları Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin Türkiye Cumhuriyeti devletine bağlılığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

### 1.5. Ulupamir Köyünün Gelişimi

Önceleri 400 hane olan köyde şimdilerde yaklaşık 600 hane yaşamaktadır. Ulupamir köyüne ilk geldiklerinde hayvancılık ana geçim kaynağıdır. Zamanla değişen şartlar sonunda köy halkının ana geçim kaynağı köy koruculuğu ve askerlik olmuştur. Köyde bir de halı dokuma atölyesi bulunmaktadır. Ulupamir köyünde, Pamir yaylasında doğan ve göçü birebir yaşayan bir kuşak ile Türkiye'de doğup büyüyen bir kuşak iç içe yaşamaktadır. Genç kuşak, okumak ve iş bulmak için köy dışına çıkmaktadır. Gençler de en az yaşlılar kadar geleneklerine bağlı olsalar bile köyden uzaklaştıkça ister istemez geleneklere bağlılık azalmaktadır.

Eskiden çok hayvan vardı. Şimdi hayvancılıktan geçim sağlayanlar var ama eskiye göre az. 1989-1990 senesinden sonra koruculuk alımları oldu. Biz korucu olmak için devlete başvurduk. Devletin yanında olduğumuz için, koruculuk yaptığımız için sıkıntılar oldu. Şehitlerimiz ve gazilerimiz var. Şu anda köyde 200'e yakın korucu var. Bu aileler geçimlerini koruculuk yaparak sağlar. Köyümüzde 2000 nüfus varsa 2000 kadar Ulupamirli de köyün dışındadır. Okumak ve çalışmak için köyün dışında yaşayanlar var. Memur olanlar, işçi olanlar, esnaf olanlar var. Rahmankul Han, milletim diyerek hareket etti. İtibarlı, tanınmış, kafası çalışan birisiydi. Köyün lideriydi. Aksakallılar vardı eskiden. Şimdi ise seçimle gelen muhtar var. Eskiden köyün yaşlıları, tecrübeli Aksakallıların görüşleri bizim için önemliydi. Haksızlık yapmadan, adaletli kararlar verirlerdi. Şimdi aksakallılar olmayınca köydeki ufak bir sorun resmi yollarla çözmeye kalkınca sorunlar daha da büyüyor. Gençler çok hata yapabilir ama yaşlılar belli yaşa gelen tecrübeli insanlardır. Keşke yaşlıların tecrübelerine gençler daha çok önemseseydi. Gençler artık Z kuşağı. Ülkedeki gençler gibi bizim köyün gençleri de internet, telefon bağımlısı, çok uyuyorlar, saygı azaldı. (KK03)

“Köy, geleneksel yaşamda meydana gelen değişimlere rağmen, zaman ve mekâna direnmeye çalışan bir yerleşim profili oluşturmaktadır.” (Baran, 2014, s. 47)

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri, her ne kadar kendi kültürlerini yaşatmaya çalışsalar da geçen zaman içerisinde Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısının da etkisiyle bazı değişiklikler yaşamışlardır. Modern dünyanın getirdiği yenilikler ve teknoloji, geleneksel yaşam tarzlarına yeni boyutlar eklemiştir. Özellikle genç kuşak hem Kırgız hem de Türk kültürlerinin unsurlarını bir arada harmanlayarak kendilerine özgü bir kimlik oluşturmuşlardır. Bu süreç, dilde, giyimde ve günlük yaşamda gözlemlenebilir değişimlerle kendini göstermektedir. Eğitim ve iletişim imkanlarının artmasıyla, gençler okumak ve iş bulmak amacıyla Türkiye'nin çeşitli şehirlerine gitmiş ve bu durum kültürel etkileşimlerinin artmasına yol açmıştır. Buna rağmen, Ulupamir halkı geleneksel değerlerini, giyim kuşam kültürünü korumaya özen göstermektedir.

## 2. TÜRK KÜLTÜRÜNDE GİYİM KUŞAM GELENEĞİ

“Giyim, insanın toplumsal konumunu, cinsiyetini, bölgesini, ait olduğu kabilesini, kültürünü, inanç, duygu ve düşüncesini ortaya koyarak belirleyebilmektedir.” (Hanilçe, 2011, s. 425) Giyim bir örtünme biçimi olmakla beraber milletlerin kendilerini ifade etme yöntemidir. Milletler kendi kültürlerini giyimleriyle ifade ederken zamanla kendilerine özgü bir giyim kuşam geleneği oluştururlar. Giyim kuşam geleneği; toplumlara, kültürlere göre benzerlikler ve farklılıklar gösterir. Toplumların giyim kuşam geleneğinin; çok eski zamanlardan itibaren yaşanan çevreye, sosyal yaşama ve inançlarına göre şekillendiği ve zaman içinde birçok değişime uğradığı görülmüştür. "Giyim insanın bedenini örten giysi, aksesuar, makyaj ve bunları kullanma biçimidir. Giyim; coğrafi koşullar, cinsiyet, yaşam tarzı ve kültürün etkisiyle tarih boyu değişime uğramıştır." (Türkoğlu, 2002, s. 22)

Türk toplumlarında önemli bir yeri olan giyim kuşam geleneği, çok eski zamanlardan bu yana gelişerek günümüze gelmiştir. “Giyim kültürü ilk Türk topluluklarından başlayarak, Hun, Göktürk, Selçuklu, Osmanlı Devletinden günümüze kadar gelişerek devam etmiştir.” (Bilal, 2018, s. 534)

“Boy ve toplumların giyim ve kuşamları şekillenirken yaşadıkları coğrafya ve uğraştıkları alanlar oldukça etkili olmuştur. Hayvancılıkla uğraşan Türkler elbiselerini daha çok çalılara, taşlara ve soğuğa karşı dayanıklı kumaşlardan inşa etmişlerdir.” (Bilal, 2018, s. 534) Doğal çevre ve uğraşılan meslekler gibi faktörler, Türklerin giyim tarzlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Türklerin tarih boyunca geniş bir coğrafyada göçebe yaşam tarzına sahip olmaları ve hayvancılıkla uğraşmaları, giyim tercihlerini belirlerken dayanıklılık ve işlevselliği ön plana çıkarmıştır. Hayvancılıkla uğraşan Türkler, giyimlerini genellikle çalılara, taşlara ve soğuk hava koşullarına karşı dirençli kumaşlardan inşa etmişlerdir. Özellikle yün, keçe ve deri gibi malzemeler, dayanıklılık sağlamak ve aynı zamanda soğuk iklim koşullarına karşı koruma sağlamak amacıyla sıkça kullanılmıştır. Bu malzemeler aynı zamanda göçebe yaşam tarzına uygun olarak hafif ve hareket özgürlüğü sağlayan giysilerin yapımında da tercih edilmiştir. Bu durum Türk kültüründe giyim ve kuşamın sadece güzellik amaçlı olmadığını aynı zamanda pratik ve işlevsel bir amaca da hizmet ettiğini gösterir.



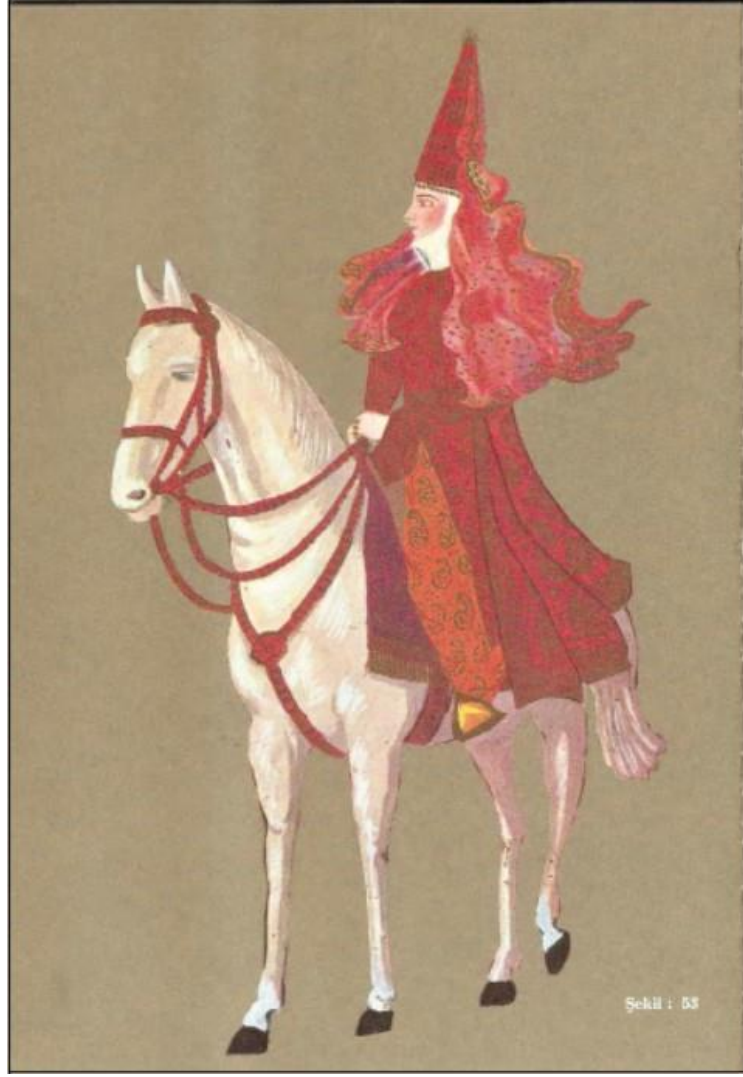
“Giyim kişinin toplumsal, siyasal, ekonomik ya da mesleki statüsünün göstergesidir.” (Tezcan, 1983, s. 256) Türklerde giyim kuşam kültürü kişinin yalnızca yaptığı işi değil, aynı zamanda kişinin toplumdaki yerini, statüsünü, makamını, medeniyetini, milletini, bölgesini, duygu ve düşüncesini göstermektedir.

“Geleneksel giysiler yüzyıllardır süregelen bir kültürün yansıması olarak varlığını muhafaza eder. Geleneksel giysiler bir medeniyetin tarihine, kültürüne, inancına, yaşayışına kadar o medeniyete kaynaklık eder.” (Çulcuoğlu, 2007, s. 79) Türk giyim kuşam kültürünü tarihsel süreçte ele almak, Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan geniş coğrafyada yaşadıkları değişim ve gelişimi kapsamaktadır. Bu süreçte, giyim tarzları hem çevresel koşullar hem de sosyal ve kültürel etkileşimlerle şekillenmiştir.

Talas kıyısında bulunan 8 kurgandan 7'si M.S. II ve IV. Asırlara aitti. Bunların Hunlara ait olmaları muhtemeldi. Kurganlarda kadın iskeletlerinin yanında, mutfak eşyaları ve ağaçtan örülmüş sepetler de bulunmakta idi. Erkeğin (...) gömleği ipekten ve pantolonu deriden yapılmıştı. Kadının (...) başı kırmızı ipekten bir kumaşla sarılmıştı. İpek entarisinin üzerinde ipekten bağlar görülmekte idi. Tetkike değer olan nokta, kadının da deriden bir pantolon giymiş olması idi. (Ögel, 2014, s. 97-98)

Hun Devletiyle ilgili önemli bilgiler veren bu mezarlardaki eşyalar, o dönemde kadın ve erkeklerin sosyal statüsü ve yaşam tarzları hakkında bilgi vermektedir. Özellikle kadın mezarlarındaki mutfak eşyaları, Hun kültüründe kadınların günlük yaşamda üstlendiği rolleri ve ev içi sorumlulukları göstermektedir. İpek kumaşlar ve detaylı giysi süslemeleri, Hunların zengin bir tekstil kültürüne sahip olduğunu ve ticaret yolları üzerindeki konumlarının bu kültürün gelişmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Kırmızı ipek kumaşın kullanımı, Hunların renk tercihleri ve estetik anlayışlarını ortaya koymaktadır. “Hunlarda kadınların başlarına ipek örtüler bağlayıp elbiseler giydikleri erkeklerle birlikte at binerek, savaflara katıldıkları, dolayısıyla rahat hareket edebilmek için pantolon tercih ettikleri anlaşılmaktadır.” (Bayer, 2010, s. 5)

Uygur kadınların elbisesi, erkek elbisesine göre daha bol kırmalı. Aynı kordon ve püskülleri bunda da olmasına karşın kadınların başlarında biraz sola meyilli bir hotoz vardır. Saçları önden kâküllü, sakaklardan zülüflü, arkadan dökük veya ince örgülü. Züluf, kâkül ve ince örgü, on dokuzuncu asra yani Avrupa tesirine kadar Türk hanımlarının hemen hemen hiç değişmeyen baş tuvaleti olarak görülüyor (Sevin, 1990, s. 10).



**Şekil 3:**Uygur dönemi temsili Türk kadını (Sevin, 1990, s. Şekil:53)

“Türkler göçebe hayatın gereği olarak Orta Asya’da rahat kıyafetleri daha çok deriden yapılmış giyim eşyaları tercih ederlerdi. Çünkü at binme günlük hayatın bir parçasıydı.” (Özel, 1992, s. 14) Orta Asya döneminde Türkler, göçebe bir yaşam tarzı sürdürdükleri Orta Asya’da, genellikle hayvan derisinden ve yünden yapılmış giysiler giyerlerdi. “Kadınların giysileri ise şalvar, cepken ve ayakkabı ile başlıklardan oluşmuştur. Şalvar veya pantolon giymek rahatlık bakımından savaşçı kavimlere özgü bir giyimdi.” (Sezer Arıç, 2006, s. 143) “Göktürkler zamanında ise, Kırgız kadınları yün şakayıktan veya Çin ipeklilerden elbiseler giyerlerdi.” (Bayer, 2010, s. 10) Erkekler ve kadınlar için tipik giysi, geniş ve rahat pantolonlar ve kaftan benzeri üst giysilerdir. Bu giysiler, at sırtında rahat hareket etmeyi sağlayacak şekilde

tasarlanmıştır. Kıyafetlerde hayvan motifleri ve geometrik desenler yaygındır, bu durum Türklerin hayvanlara ve doğaya olan bağlılıklarını yansıtmaktadır.

“Selçuklu kadın ve erkek giyimine kaftanlar ile yuvarlak kapalı yakalı önden açık elbiseler hakimdi. Kaftan ve elbiselerin altına dize kadar çıkan çizme veya geniş paçalı şalvarlar giyiliyordu.” (Özel, 1992, s. 14) İslamiyet'in kabulünden sonra Türk giyim kuşamında daha kapalı ve sade bir tarz benimsendiği görülmektedir. Bununla birlikte Selçukluların giyim kuşam kültüründe Türk kültürünü izlerini görmek mümkündür. “Selçuklu ülkesinde üretilen kumaşlar, ağır elbiseler, geçmiş yüzyılların izlerini taşıyordu.” (Bayer, 2010, s. 19) Kuşakların, şalvarların, elbiselerin bel bölümüne sarılan, işlemelerle süslenen kemer ve kuşaklar Selçuklu giyim kuşamında önemli bir kültür ögesidir. “Eski Türk kıyafetlerinin en göze çarpan özelliklerinden biri de Türklere has kemer ve kuşaklardır.” (Çulçuoğlu, 2007, s. 81) Selçuklularda dokumacılığın çok geliştiği görülmektedir. “Kadınların baslarına yaşmak, tülbent veya ipekli kumaştan örtüler örterler, bu örtüler omuzlara kadar inerdi. Yaşmağın altına, hotoz, takke, üsküf gibi başlıklar giyerlerdi.” (Bayer, 2010, s. 20) Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminde, İslam ve Fars kültürlerinin etkisiyle giyimde daha fazla süsleme ve ayrıntılı işlemler görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde, kadın ve erkek giysileri arasındaki farklar belirginleşmiştir.

Osmanlı sarayı başkent İstanbul'un giyim kuşamını yönlendiren bir merkez haline gelmişti. İstanbullular pahalı gösterişli kıyafetlere yönelirken Anadolu ve Rumeli'nin köylerinde kasabalarında yaşayan halk eski Türk giyim geleneğini sade kumaşlarla süsten uzak kıyafetlerle sürdürmüşlerdir. (Özel, 1992, s. 15)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Türk giyim kuşamı en zengin ve çeşitli halini aldı. Osmanlı saray kültürü, giyimde lüksü ve detaycılığı ön plana çıkardı. “Osmanlı kadın giyiminde zaman içinde entari, şalvar ve gömlek ile ceket ve etek olarak üç tip kıyafet kullanılmıştır.” (Aysal, 2011, s. 5) Kadınlar entari, kaftan, ferace gibi çeşitli üst giysiler ve şalvar, etek gibi alt giysiler tercih etmişlerdir. Erkekler için cübbe, kaftan, sarık ve fes önemli giyim parçalarını oluşturmaktadır. Giyimde ipek, kadife gibi değerli kumaşlar ve altın veya gümüş işlemler sıklıkla kullanılmaktadır. “Osmanlılarda kıyafet, toplum yaşamının bir ifadesi olup, giysinin kumaşı kadar, renginin de bir anlamı vardı ve giyenin ait olduğu toplum düzeyini yansıtmaktaydı.” (Sezer Arıç, 2006, s. 144) Osmanlı İmparatorluğu'nda halkın giyim kuşamı, sosyal sınıf, coğrafi konum ve dönemin ekonomik koşulları gibi etkenlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Saraylı kadının giysisi halkın giysisinden daha gösterişli

olduğu için saray giysileri saraydaki özel atölyelerde dokunurdu (Gürtuna, 1999, s. 14). Saraydaki gösterişli ve lüks giysilere karşın, halk arasında daha işlevsel ve basit kıyafetler yaygındır. “Giyim, kişinin mali durumuna ve görevine göre değişiyordu.” (Baykara, 2020, s. 103) Halkın giyimi genellikle pamuk, yün ve keten gibi daha ucuz ve erişilebilir malzemelerden yapılır. Zengin süslemeler ve değerli kumaşlar, genellikle yüksek sosyal statüye sahip kişiler veya zengin aileler tarafından tercih edilir. “Osmanlı dönemi Türk kadını iç giyimi genellikle gömlek, dizlik ve iç yeleşinden ibaretti. Dış giyim eşyaları ise üç-iki-tek etek entari, içlik, hırka, şalvar, başlık, takılar, çorap, çizme, yemeni, terlikti.” (Özel, 1992, s. 15) Kadınlar genellikle entari adı verilen uzun, bol elbiseler giyerler. Bu elbiseler, daha çok vücut hatlarını örtmek için kullanılır. “Türk kadınları üst kısmı vücuda oturan, önden bele kadar ilikli, alt kısmı bol kesimli feraceler, başı boynu örtüp omuzlardan arkaya sarkıtılmış uçları püsküllü yaşmaklar kullanır.” (Gürtuna, 1999, s. 7) Başörtüsü vb. örtünme biçimleri, kadın giyiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar, daha renkli ve basit kıyafetler tercih ederken, şehirlerde yaşayan kadınların giysileri daha sade ve tek renk olabilir.

Osmanlıda erkekler ayak bileklerine kadar uzun olan donun üzerine ince pamukludan yapılmış yakasız bir gömlek, onun üzerine çakşır adı verilen bir tür şalvar olan kırmızı ya da mor bir pantolon, iç gömleğin üzerine ise topuklara kadar uzanan dar kollu bir elbise (cübbe, biniş) giyerlerdi. (Çelik, 2021, s. 67)

Osmanlı döneminde erkekler, gündelik kıyafet olarak ayak bileklerine kadar uzanan don adı verilen alt giyimleri giyerlerdi. Bu donun üzerine, ince pamuktan yapılmış yakasız bir gömlek tercih edilirdi. Giyim tarzı genellikle çakşır adı verilen, kırmızı ya da mor renkteki şalvarları içerirdi. Bu şalvarlar genellikle oldukça bol ve rahat bir kesime sahipti. Üzerlerine ise iç gömlek olarak kullanılan dar kollu bir elbise, cübbe ya da biniş adı verilen ve topuklara kadar uzanan özel bir giysi giyilirdi. Erkekler için geleneksel giyim tarzını yansıtan dizlere kadar uzanan bir cübbe ve geniş paçalı şalvarlardır. Sarık veya fes, başlıkların önemli bir parçasıdır.

Osmanlı’da 19. yüzyılda, Tanzimat Fermanı ve Batılılaşma hareketleriyle birlikte, Osmanlı halkının giyim kuşamında da modernleşme eğilimleri başlar. Bu dönemde, Batılı tarzda giysiler daha fazla görülmeye başlanır. Osmanlı döneminde halkın giyim kuşamı, imparatorluğun geniş ve çeşitli coğrafyasının yanı sıra, zengin kültürel ve sosyal yapısını da yansıtan bir özellik taşır. Her ne kadar saray giyimi daha

çok lüks ve süslemeye dayalı olsa da halk giyimi daha çok işlevsellik, erişilebilirlik ve geleneksel değerlere odaklanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, Türk giyim kuşamında Osmanlı'nın son döneminde başlayan Batılılaşma süreci devam eder. Geleneksel giysiler yerini daha modern ve Batı tarzı kıyafetlere bırakır. "Cumhuriyet kurulduğu günden günümüze kadar Türk kadın giyiminde dünya modasına paralel bir çizgide gelişme olmuştur." (Çulçuoğlu, 2007, s. 89) Günümüzde, Türkiye'de giyim tarzları Batı etkisinde modern ve çeşitlidir. Bunun yanında özel günlerde ve kültürel etkinliklerde geleneksel Türk kıyafetlerine rastlamak mümkündür.

Cumhuriyet'e uzanan Anadolu'da yaşayan Türklerin giyim kuşam kültürünün bu tarihsel süreçte hem yerel etkilerle hem de dış etkileşimlerle zenginleştiği ve çeşitlendiği görülmektedir. Her dönemin kendine özgü sosyolojik ve kültürel koşulları, giyim tarzlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır.

Günümüz Orta Asya'daki Türk devletlerinin de zengin ve çeşitli bir giyim kuşam kültürüne sahip olduğu görülmektedir. Bu bölge, tarih boyunca birçok farklı kültürün etkileşim noktası olmuş ve bu durum, giyim tarzlarına da yansımıştır.

Kazak geleneksel kadın giyimi genellikle bol kesimli, uzunluğu topuğa kadar gelen, insan vücudun tamamını kapatma özelliği taşımaktadır. Kazakların en önemli giysi türleri arasında yer alan köylek, qamzol ve taqiya model, kumaş, renk, malzeme ve süsleme özellikleri açısından değerlendirildiğinde ise mevsim ve kullanım amacına göre farklılıkları ortaya çıkmaktadır. (Yergesova & Özlü, 2016, s. 88)

Kazak Türklerinin giyim kültürü, göçebe yaşam tarzının etkilerini taşır. "Kazaklar daha çok dağlık ve soğuk bölgelerde yaşadıkları için kıyafetlerinin özellikle sıcaklığına ve koruyuculuğuna dikkat etmişlerdir. Bu nedenle, çoğu giyimler hayvan derilerinden yapılmıştır." (Montanay & Akhmetbekova, 2023, s. 143) Geleneksel kıyafetler, soğuk iklim koşullarına uygun olarak yün ve deriden yapılmıştır. "Küpi, Kazakların çok eski zamanlardan beri giydikleri giysilerden biri olup, koyun veya devenin ilkbahardaki kalın, birbirine karışmış yününden yapılmış kışlık dış giysidir." (Yergesova & Özlü, 2016, s. 90) Kadın giyim kuşamında küpi adı verilen kışlık dış giysisi çok önemlidir. Kadınlar renkli ve süslü elbiseler giyer ve başlarını örtmek için şallar kullanırlar. Takılar, özellikle gümüşten yapılmış olanlar, geleneksel Kazak kadın giyiminde önemli bir yere sahiptir. Erkekler için tipik giysi, geniş pantolonlar ve kaftan benzeri üst giysilerdir. Başlık olarak, genellikle yünden yapılmış kalpak kullanılır. "Geleneksel erkek baş giysilerinden biridir. Ana malzemesi, kiyiz yani

basılmış koyun keçi yünüdür. Kavisli bir kubbe şeklinde dikilir.” (Montanay & Akhmetbekova, 2023, s. 145)

Kırgız Türklerinin giyim kuşam geleneğini, milli özelliklerden ve Kırgız tarihinden ayrı düşünmek gerekmektedir. “Hayat tarzı, doğa-iklim etkenleri, Kırgız boylarının göçleri, komşu halklarla ticari ilişkiler ve uzun süren komşuluk, şüphesiz giyim kuşamın gelişmesi üzerinde de önemli etkiler yapmıştır.” (Klavdia & Aydarberk, 2004, s. 5) Kırgız giyim kültürünün göçebe kültürden etkilendiği görülmektedir. İklim koşulları göz önünde bulundurularak yapılmış kalın ve sıcak tutan kıyafetler ön plandadır. “XIX. yüzyılın başlarında Kırgız erkekleri alın ve ense tarafları kesik keçeden yapılmış sivri şapkalar giyorlardı.” (İmanaliyev, 2020, s. 124) Erkekler için geleneksel giysi, genellikle yünden yapılmış kaftan ve kalpaklardır. “Kadınların kıyafeti, aynı zamanda uzun ve geniş gömlek, şalvar ve yelekten oluşuyordu. Bazı bölgelerde kızlar çıtlama denilen kolsuz ceketler giyorlardı.” (İmanaliyev, 2020, s. 124) Kadınlar renkli, işlemeli elbiseler giyer ve başlarına geleneksel başlık takarlar. “Evli kadınlar başlarına cooluk veya oromal denilen başörtüsü veya eleçek denilen beyaz tülbent takıyorlardı.” (İmanaliyev, 2020, s. 125)

Kadınların süs eşyası olarak söykö adlı koni şeklinde göğse takılacak gümüş süs eşyası, gümüş küpeler, bilezikler, mercan iplikten kolyeler, yüzükler ve gömleğin yakasına takılan boguç, püçülük adlı gümüş ya da gümüş kaplama demir tokalar, çeşitli saç örgüsü askılar vardı. (İmanaliyev, 2020, s. 126)

Kırgız Türklerinde el işi aksesuarlar, gümüş takılar da yaygındır. Kırgız giysileri ve takıları, el işi becerileri ve detaylı işçiliği yansıtır. Her bir parça, bölgenin kültürel mirasını ve sanatını temsil eder. Kırgız giysileri genellikle canlı renkler ve karmaşık desenler içerir. Bu desenler genellikle doğa unsurlarını veya geleneksel Kırgız mitolojisini temsil eder. Yün, deri ve pamuk gibi doğal malzemeler, geleneksel Kırgız giysilerinin yapımında yaygın olarak kullanılır. Bu malzemeler, Kırgızistan'ın çeşitli iklim koşullarına uygun dayanıklılık ve konfor sağlar. Kırgızistan'ın geleneksel giyim kuşam kültürü, ülkenin tarihi, coğrafyası ve kültürel değerlerini yansıtan zengin ve çeşitli bir mirasa sahiptir. Bu giysiler ve aksesuarlar, özellikle kültürel festivaller, düğünler ve diğer özel etkinliklerde hala büyük bir öneme sahiptir ve Kırgızistan'ın zengin kültürel kimliğinin korunmasında önemli bir rol oynar.

XIX. yüzyıla ait milli kıyafet günümüzde yeni bir tarzda ortaya çıkmaktadır. Bugünlerde Bişkek şehrimizde milli kıyafetler esasında modern kıyafetler dikmekte olan birtakım dikimevleri ve şirketler faaliyet göstermektedir. Onlar uluslararası kıyafet tasarım yarışmalarında birincilikler kazanmıştır. (İmanaliyev, 2020, s. 126)

Kırgız Türkleri, geleneksel giyim kuşam kültür öğelerini günümüzde modern tarzda yeniden yorumlayarak halen kullanılmasını sağlamışlardır.

Özbek giyim kültürü, İpek Yolu üzerinde bulunmasının etkisiyle Pers, Arap ve diğer Asya kültürlerinin etkisini taşır. Erkekler geleneksel olarak uzun, düğmeli kaftanlar, kemer ve doppa adı verilen başlık takarlar. “Doppa, Özbek şapkalarının en yaygın çeşitlerindedir. Özbek doppeları tipik olarak sivri kenarlı kare şeklindedir, ancak stilleri bölgelere göre farklılıklar gösterir.” (Geleneksel Özbek Kıyafetleri, 2024) Kadın giyimi, rengarenk kumaşlar ve zengin işlemlerle tanımlanır. Başörtüsü ve uzun elbiseler yaygındır.

Türkmen giyim kültürü, çöl ikliminin etkilerini yansıtır ve işlevsellik ön plandadır. Erkekler genellikle, beli dar, bacakları bol olan pantolonlar ve uzun ceketler giyerler. Başlık olarak telpek adı verilen yüksek kürk şapkalar kullanılır. Kadınlar, renkli ve işlemeli elbiseler giyer ve başlarını genellikle eşarplarla örterler. “Türkmen kadınların geleneksel kıyafetleri göçebe yaşam tarzının tüm gereklerini karşılayan özgür ve bol kıyafetlerden oluşmaktadır. Türkmen kadınlarının geleneksel kıyafetleri çok renkli ve gösterişlidir.” (Türkmen kadınların geleneksel kıyafetleri, 2021)

Azerbaycan giyim kültürü hem Kafkasya hem İran hem de Türk etkilerini barındırır. Erkek giyimi, genellikle sade ve işlevseldir. Pantolon ve gömlekler yaygındır. Azerbaycan'da kadınlar uzun gömleklerin üstlerine cepken adı verdikleri kaftanlarını giyerler. Arkalık, labada ve kürdü diğer üst giyim kuşam öğeleridir. Arkalık ve cepken üzerine altın ya da gümüş kemerler takarlar. Kadınlar, geleneksel olarak işlemeli elbiseler giyer, papak denilen başlıklar kullanırlar. İşlemler ve süsler yaşa göre farklılık göstermektedir. Genç kadınlar parlak ve canlı renkleri tercih ederken, yaşlı kadınlar çok daha az süsleme kullanmışlardır (Bayraktar, 1999, s. 54-56).

Omuz dış giyimlerinden üst köynek, genelde ipek kumaştan yapılan, omuzu dikişsiz, bol kare kollu, kol alü kuşlu, sıfır yakalı, önu yırtmaçlı kısa bir giysidir. Arkalık, bele kadar bedeni saran, derin oyulmuş yakası olan, önde düğmeyle iliklenen ve belden aşağısı serbest pililerle genişletilmiş biçimdedir. Üst köynek üzerine giyilen diğer bir dış giyim de cepkendir. Labada denilen diğer bir omuz dış giysisi de bel altına kadar inen boyda, önden açık bir giysidir. Kadınların kışın giydikleri kolsuz, kısa yeleğe de kürdü (kyurdu) denilmektedir. Azerbaycan kadını, üst giysilerinin altına topuğa kadar inen ve adına tuman denilen, beli serbest pilili, uzun, bol etekler giyerlerdi. Çoğu zaman beş, altı eteğin üst üste giyildiği, iç etekle dış etek arasında giyilenlere de "ara tuman" denildiği ifade edilmektedir. Kadınlar dışarı çıkarken eteklerinin üstüne ayrıca "çakşir" dedikleri paçalı giysiler giyerlerdi. Tumanlar genelde ipek kumaşlardan yapılmaktadır. (Bayraktar, 1999, s. 54-55)

Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerinin her biri, kendi benzersiz giyim tarzlarını geliştirmiş olup bu tarzlar tarihsel süreç içinde iklim, coğrafya ve kültürel etkileşimlerle şekillenmiştir. Geleneksel kıyafetler, günümüzde özellikle kültürel festivaller, düğünler ve diğer özel etkinliklerde giymeye devam etmektedir.



### 3. ULUPAMİR KIRGIZLARINDA GİYİM KUŞAM

1982 yılında Afganistan'ın Pamir yaylasından Türkiye'ye göç eden ve 1987 yılında Ulupamir köyünün olduğu araziye yerleştirilen Kırgız Türklerinin giyim kuşam geleneği kadın giyim kuşamı, erkek giyim kuşamı ve çocuk giyim kuşamı başlıkları altında üç bölümde incelenmiştir.

#### 3.1. Kadın Giyim Kuşamı

##### 3.1.1. Baş Giyim

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde kadınların başlarına taktıkları başlıklara köylülerin özel önem verdiği görülmektedir. Kırmızı, beyaz ve pembe renkli olarak kullanılan bu başlıklara köyde “şapag” denilmektedir. Sözlükte şapag, kalpağın altından giyilen küçük takke olarak yazmaktadır (Arıkoğlu, Alimova, Askarova, & Selçuk, 2018). Kimi zaman sade kimi zaman da Kırgızlara özgü motiflerle süslenmiş feslerin üzerine renkli tülbentlerin sağa sola sarkıtılarak konulması ile başa giyilen “şapag”ta kullanılan tülbent renklerinin çok özel anlamları olduğu görülmüştür. Beyaz renkli başlığı evli olan kadınlar, kırmızı renkli başlık bekar kızlar, pembe renkli başlığı ise nişanlı kızlar kullanmaktadır. Bu başlıklar hem kültürün bir parçası hem de kadınların toplumdaki statüsünün göstergesidir.

İsmine Kırgızca şapag diyoruz. Beyaz renkli olanı evli kadınlar takıyor, pembe rengi nişanlı olan genç kızlarımız takıyor, kırmızı rengi ise daha evlenmemiş nişanlanmamış genç kızlarımız takıyor. Yalnızca kırmızı, pembe ve beyaz renk kullanılır. Başlıklarda motifler de vardır. Yıllardır bu şekilde kullanılır, Pamir yaylasından beri başlık renkleri ve anlamları aynıdır. (KK05)

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri, giyim kuşam geleneklerine uygun olarak şapag kullanmaktadır. Renk kullanımına dikkat edilen şapagları kadınların Pamir yaylasından beri yıllardır değişmeden kullandıkları gözlenmiştir. Kadınlar bu başlıkları günlük hayatta ve özel günlerde özenle kullanmaktadır.



Şekil 4: Kadın başlığı “şapag”



Şekil 5: Genç kız başlığı



**Şekil 6:** Evli kadınların kullandığı başlık (ön)



**Şekil 7:** Evli kadınların kullandığı başlık (arka)



**Şekil 8:** Yaşı ilerlemiş kadınların başlığı

Pamir Kırgızlarına misafir olan gezgin B. Grombçevskiy “Kırgız kadınına rastladığı zaman onun türbanının yüksekliğine arka tarafındaki nakışına bakarak hangi boydan olduğunu hatasız söylemek mümkündür. Eğer kadınlar aynı boydan ise onların hepsinin başlıkları aynıdır.” diye yazmıştır. (Klavdia & Aydarberk, 2004, s. 13)

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde de kadınların başlıkları olmak üzere giyim kuşamı onların Ulupamir köyüne mensup olduklarını Van ilinin Erciş ilçesindeki diğer köylü kadınlardan farklı oldukları göstermektedir.

### **3.1.2. Dış Giyim**

“Kırgızların kadın elbisesi esasen gömlekten -köynök- oluştuyordu. Diğer üst elbiseler gibi kenarları peşli, uzun ve geniş, kolları düz açıyla dikilmiş düz kesimli idi.” (Klavdia & Aydarberk, 2004, s. 11) Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde de kadınların Orta Asya’da yaşayan Kırgız Türkleri gibi genellikle köynök yani boydan elbise giydikleri gözlemlenmiştir. Bu elbiselerin üzerine motiflerle süslenmiş ceketler giydikleri, bu ceketlere köylüler tarafından mesket denildiği tespit edilmiştir. Mesketlerin dışının bir metre kadife kumaştan, içinin de bir metre keten kumaştan dikildiği, keten kumaşın astar görevi gördüğü, yakalarının eskiden düğmeli olduğu, günümüz ise yakaların sade olduğu belirlenmiştir. Boydan elbiselerde ve

mesketlerde koçkorok ve tespayık adı verilen motifler öne çıkmaktadır. Motifler el işçiliği ile yapılmaktadır. Günümüzde hazır alınan, fabrika üretimi olan yapıştırılabilen motifler de bulunmaktadır. Motiflerin kullanımı daha çok kadınların yaşlarıyla ilgilidir. Gençler daha çok motifli mesketleri tercih etmektedir. Yaş ilerledikçe motif sayısı azalmaktadır. Kırgız Türklerinin kültürünü yansıtan motifler, Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde de her zaman kıyafetlerde kullanılmaktadır.

Bir bayan elbise diktireceği zaman elbiseyi kendine göre ayarlayıp gelir. Elbiselerin üzerine özellikle işlemeli giysiler giyilir. O işlemeli ceketlerde kumaş seçilirken elbiseye uygun, işlemeyi gösterecek şekilde seçilir. O ceketin adı mesket denir. Kolsuzdur. Dışı bir metre kadife kumaştandır, içi de bir metre keten kumaştandır dikilir. Astar olarak keten kullanılır. Yaka bölümü düz olur. Eskiden yakalar ceket gibi kıvrılırdı, şimdi artık düz dikiliyor. Eskiden ceket gibi olur, üzerinde süslü düğmeleri olurdu şimdi düğmeler kalktı. Yakalar v yaka şeklinde düz. Sadeleşti. Düz bir elbise isterseniz iki buçuk, etekleri bol isterse üç, daha şatafatlı olsun dersanız dört metre kumaş kullanılır. Kişinin isteğine göre en fazla dört metre. İnce kumaşların içine astar dikilir ama daha kalın gösterişli kumaşlar kullanılır. Gençler daha çok işleme ve süs kullanır. İşlemelerde ve süslemelerde bize özel şekiller kullanılır. Örneğin koçkorok ve tespayık derler. Kollara, yaka kısmından aşağı doğru yapılır. Gelin olacak kızlar, nişanlı kızlar, yeni gelinler ve genç kızlar süslemeye daha çok önem verir, daha çok kullanırlar. Şimdilerde kıyafetlerin üzerine işlemeli kemerler takarlar, eskiden pek yoktu. İşlemelerde nakış olan da var, kumaş olarak yapıştırılan da var. (KK02)



**Şekil 9:** Motif işlemeli boydan elbise



**Şekil 10:** Boydan elbise ve mesket giyen bir kadın

Uluşpamir köyünde yaşıyan Kırgız Türkleri, geleneksel giyim kuşam kültürünün bir parçası olan motifleri ve mesket adlı ceketi bırakmadıkları görülmektedir. Yaşlara göre motiflerin sayısı, motiflerin işleme yöntemleri, elbiselerin yaka dikimi yıllar içinde değişse de bir kültür olarak kullanılmaya devam etmektedir. Uluşpamir köylüleri özel günlerde ve günlük hayatta bu geleneksel giyim kuşam ögesini bırakmamışlardır.



**Şekil 11:** Mesket giyen bir kadın (ön)



Şekil 12: Mesket giyen bir kadın (arka)





**Şekil 13:** Boydan elbise ve mesket giyen farklı yaşlardaki kadınlar



**Şekil 14:** Mesket giyen farklı yaşlarda kadınlar

“Yaşlılar beldemçi giyerler, giysilerin üzerine belin üstüne giyilir.” KK02 Kadınların boydan elbiselerini bu belden bağlamak için beldemçi kullanmaktadır. Özellikle köyün yaşı ilerlemiş kadınları bellerine beldemçi adı verilen giysi şeklindeki kuşağı takmaktadırlar.

Geçmişte kadın elbisesi ile organik bir bağlantısı olan beldemçi ilgi çekici bir elbise türüdür. Onu evli kadınlar giyerlerdi. (...) yüksek düz açılı ve peşli, parlak zıt renklere sahip kumaşlardan yapılıyor. Vücudun üstünde beldemçinin kenarları birbirlerine yetişmiyor veya kenarlarında ya da arkasından gömleği kapatıyor. (...) bu beldemçinin en eski türlerinden biri olup Kırgızistan’ın güney bölgeleri ve Pamir Kırgızlarının kullandıkları türdür. (Klavdia & Aydarberk, 2004, s. 11)

Beldemçinin, Kırgız Türklerinin geleneksel giyim kuşam öğelerinin biri olduğu görülmektedir. “Eski zamanlarda bu elbise türünü askerlerin vücudun alt kısmını korumak için giydiğine dair görüşler mevcuttur. (...) Manas Destanında beldemçi isminde bir kuşak hakkında satırlar bulunmaktadır.” (Klavdia & Aydarberk, 2004, s. 12) Afganistan’ın Pamir yaylasından göç eden Ulupamir köyünde yaşayan yaşlı kadınların geleneksel giyim kuşam kültür ögesi beldemçiyi kullanarak geleneği sürdürdükleri görülmektedir.



Şekil 15: Beldemçi

### 3.1.3. Ayak Giyimi

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin günlük hayatta ayakkabı ve ayağa giyilenler konusunda Türkiye’de herkesin giydiği gibi giyindikleri görülmüştür.

Kadınlar günlük hayatta ve düğün vb. özel günlerde Kırgız Türklerinin ayak giyimi konusunda geleneksel giyim kuşam kültürünü yansıtan ürünler kullanmamaktadırlar. Yalnızca yaşlılarda mesh adı verilen, deriden yapılan, ayaktan dize kadar uzanan bir ayak giyimi ögesi kullanılmaktadır. “Yaşlılarda mesh giyilir. Mesh dize kadar uzanan bir deri yapıdadır.” (KK02) Yaşlı kadınların giydiği mesh dışında köyde gezerken ayakkabı konusunda köye özgü, Kırgız kültürüne özgü bir ayakkabı görülmemiştir. Türkiye’ye göç ettikten sonra kadınlar ayakkabı konusunda geleneksel giyim kuşamı devam ettirmemişlerdir. Bunda coğrafyanın, değişen zamanın, iklimin etkisi olduğu düşünülmektedir.

#### **3.1.4. Takılar ve Aksesuarlar**

Kırgız Türkleri geleneksel takılar konusunda zengin bir kültüre sahip olduğu bilinmektedir. Bu takılar genellikle el işçiliğiyle yapılmakta ve Kırgız kültürünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri de takı ve aksesuar konusunda geleneklerine bağlı kalmışlardır. Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin takıları ve aksesuarlarının, geleneksel giyim kuşam kültürünü yansıtmakta olduğu belirlenmiştir. Köylülerden öğrenilen bilgilere göre takı kullanımının ve takılarının öneminin hiç azalmadığı tespit edilmiştir. Takıların kullanımında yaşın önemli olduğu, gençlerin daha çok ve daha süslü takılar taktığı gözlemlenmiştir. “Ben yirmi yaşında Türkiye’ye geldim. Şu an altmış altı yaşındayım. Benim takılarım yüz yıllık. Biz yıllardır aynı takıları kullanıyoruz.” (KK08) Takılar genellikle gümüştür ve el işçiliği ile yapılmış bu takılar ve aksesuarlar eskiden beri aynı şekilde kullanılmaktadır. Boyna takılan gümüş ve sedef gerdanlıklar, gümüş küpeler, saça takılan gümüş aksesuarlar, Ulupamir köyünde yaşayan kadınların takı konusunda geleneklerini sürdürdüklerini göstermektedir. Bunun yanında gümüş yüzükler ve günümüze ait yüzük ve takılar da gözlemlenmiştir.



Şekil 16: Sılsıla



Şekil 17: Gümüş gerdanlık



Şekil 18 : Taşlı, işlemeli gümüş elbise aksesuarı (ön)



Şekil 19 : Taşlı, işlemeli gümüş elbise aksesuarı (arka)



**Şekil 20:** Gümüş küpe ve gerdanlık takan genç kız



**Şekil 21:** Nişan töreninde takılarıyla bir genç kız



**Şekil 22:** Genç bir kızda geleneksel aksesuar



**Şekil 23:** Küçük bir çocukta geleneksel takılar



**Şekil 24:** Sılsıla, küpe ve sedefli boncuklu kolye takan bir kadın



**Şekil 25:** Gümüş gerdanlık takan nişanlı kız





Şekil 26: Yüzükler



Şekil 27: Yüzükler ve ele takılan aksesuarlar



Şekil 28: Saça takılan aksesuar çaçbak



Şekil 29: Gümüş küpeler ve gümüş gerdanlık



**Şekil 30:** Hakıg sedef gerdanlık



**Şekil 31:** Hakıg gerdanlık



Şekil 32: Yeşil taşlı işlemeli küpe



Şekil 33: İşlemeli gümüş yüzük



Şekil 34: Gerdanlık ve elbiseye takılan aksesuar



Şekil 35: Sılsıla takan evli kadın

### 3.1.5. Geleneksel Gelin Giyimi

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde gelin, kendini başlığıyla göstermektedir. Zahmetli birkaç işleme takılabilen geleneksel gelin başı, duriya, sılsıla, çaçkep, çaçbak, kalak, pütü gibi malzemelerden ve aksesuarlardan oluşmaktadır. El işlemeli büyük başörtüsüne duriya denilmektedir. Duriyanın uçlarında kırmızı yeşil iplerle süslenmiş, gümüş işlemlerin olduğu aksesuara Ulupamir köyünde colguç adı verilmektedir. Her birinin üzerinde dört mavi ve ortalarında kırmızı taş olan dört yuvarlak el işlemesi gümüş takıya sılsıla denilmektedir. Saçlara takılan uzun aksesuara da çaçbak denilmektedir. Miğfer biçiminde bir şapkayı andıran çaçkep, başı sıkıcı kavrayarak saçları kapatmak için kullanılmaktadır. Çaçkep, başın yanında kulaklıkları olarak dikilmekte, uzun kulaklık bölümlerinin ucunda sagak adlı aksesuarlar bulunmaktadır. “Benim taktığım gelin başında duriya, sılsıla, cackep, cacbak, kalak, pütü var. Bunlar en az 100 yıllık. Çok eski.” (KK08) Gelin başının geleneksel giyim kuşam kültürünün önemli bir ögesi olduğu ve halen kullanıldığı tespit edilmiştir. Fotoğraflardaki gelin başı örtülerinin ve kullanılan takıların en az 100 yıllık olduğu ve Pamir yaylasında kullanıldığı gibi Ulupamir köyünde de kullanıldığı kaynak kişi tarafından belirtilmiştir.



Şekil 36: Duriya, gelin başını oluşturan malzemeler



Şekil 37: Geleneksel gelin başı



Şekil 38: Colguç, duriyanın ucundaki aksesuar



Şekil 39: Sılsıla, gelin başı için





Şekil 40: Gelin başını oluşturan malzemelerden çaçek



Şekil 41: Gelin saçına takılan aksesuar çaçbak



Şekil 42: Çaçkep'in aksesuarlarından püçü



Şekil 43: Çaçkep'in aksesuarlarından püçü

“Eskiden gelinler köynek giyerdi. Koçkorok motifi işlenir. Köyneğin üzerine gelin mesketi giyilir.” (KK02) Geçmişte gelinlerin köynek adlı boydan elbise giydikleri, boydan elbisenin üstüne giyilen mesketlerin gelinlik olarak kullanılınca daha özel olarak hazırlandığı belirlenmiştir. Mesketin uzun kollu, ceketi andıran şekline kazmur adı verilmektedir. İçine astar dikilen ve dize kadar uzanan dış giysiye kemsel denilmektedir. (Arıkoğlu, Alimova, Askarova, & Selçuk, 2018). Sözlükte kemsel, kemzel ve kezmir adlarıyla yer alan giysinin Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerince halk ağzıyla kazmur denildiği görülmüştür. Zaman içinde gelinlerin giydiği köynek ve mesketin kumaşı ve renklerinde farklılıklar olsa da günümüzde kullanılan giysilerde Kırgız Türklerinin ve Pamir yaylasında yaşayan Kırgız Türklerinin giyim kuşam kültürünü yansıtan motifleri kullanılmaya devam etmektedir. Bu durum Ulupamir köyünde yaşayan ve Türkiye’ye kırk iki yıl önce göç eden kuşakla, Türkiye’de Ulupamir köyünde doğup büyüyen kuşağın kültürlerine sahip çıktıklarını göstermektedir.



**Şekil 44** Gelinlik kızlar için mesket (arka)



**Şekil 45:** Gelinlik kızlar için mesket (ön)



**Şekil 46:** 1990'lı yıllarda kullanılan gelinlik mesket (ön)



**Şekil 47:** 1990'lı yıllarda kullanılan gelinlik mesket (arka)



**Şekil 48:** Gelinlerin giydiği köynek



**Şekil 49:** Gelinlerin giydiği köynek (arka)





Şekil 50: Mesket ve eski gelin köyneği



Şekil 51: Kezmur ve eski gelin köyneği



**Şekil 52: Kezmur (ön)**



**Şekil 53: Kezmur (arka)**



**Şekil 54:** Günümüzde kullanılan gelinlik



**Şekil 55:** Günümüzde gelinlerin giydiği mesket



**Şekil 56:** Kaynanaların giydiği mesket (ön)



**Şekil 57:** Kaynanaların giydiği mesket (arka)

### 3.1.6. Nişanlı Kadın Giyimi

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde nişanda kızların, geleneksel giyim kuşam kültürünü yansıtan boydan elbise giydiği, şapag taktığı, kültüre özgü takı ve aksesuarlar kullandığı, mesket giydiği saptanmıştır.



Şekil 58: Nişan giysisi (ön)



**Şekil 59:** Nişan giysisi (arka)



**Şekil 60:** Nişan boydan elbise (ön)



**Şekil 61:** Nişan boydan elbise (arka)



**Şekil 62:** Nişanda giyilen mesket (ön)





**Şekil 63:** Nişanda giyilen mesket (arka)



**Şekil 64:** Nişanda giyilen (ön)



**Şekil 65:** Nişanda giyilen (arka)



**Şekil 66:** Nişan elbisesi ve mesket

### **3.1.7. Yengelerin Giyimi**

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde yenge kavramının önemli olduğu görülmektedir. Düğünlerde iki aile arasındaki iletişimi sağlayan, düğün sırasında aile adına her türlü işi yapmakla görevli olan kadınlara yenge denilmektedir. Erkek tarafını temsil eden iki yenge, kız tarafını temsil eden iki yenge görev yapmaktadır. Yengeler süslü giyimleriyle düğünlerde en çok dikkat çeken kişiler arasında yer almaktadır. Yengelerin giysileri, takıları, aksesuarları Ulupamir köyünde yaşayanların geleneksel giyim kuşam geleneğini yansıtmaktadır.



**Şekil 67:** Yenge (şapag, mesket, gümüş takılar, boncuklu sedef kolye)



**Şekil 68:** Yenge giysisi (ön)



**Şekil 69:** Yenge giysisi (arka)



**Şekil 70:** Yenge (yüzükler ve aksesuarlar)

### **3.1.8. Kadın Giysilerinde Motifler**

Kırgız Türklerinde motiflerin çok önemli olduğu bilinmektedir. Bu motif ve işlemler Kırgız kültürünün ve tarihinin çeşitli yönlerini sembolize eder ve giysiler üzerindeki işlemler aracılığıyla ifade edilir. Kırgız motifleri, genellikle doğal unsurları, hayvanları, geleneksel sembolleri ve mitolojik figürleri temsil eder. Bu motifler, Kırgız halkının tarihini, inançlarını ve doğayla olan ilişkisini yansıtır. Her motif, belirli bir anlam taşır ve Kırgız Türklerinin değerlerini, inançlarını ve yaşam tarzını yansıtır. Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri de bu motifleri, işlemleri, nakışları geleneksel giyim kuşam öğelerinde kullanmaktadır. “İşlemlerde ve süslemelerde bize özel şekiller kullanılır. Örneğin koçkorok ve tespayık derler.

Kollara, yaka kısmından aşağı doğru yapılır.” (KK02) Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde motif ve işleme olarak daha çok koçkorok ve tespayık kullanıldığı tespit edilmiştir.



Şekil 71: : Motif ve işlemlerle süslenmiş giyim kuşam öğeleri





**Şekil 72:** Mesket üzerindeki geleneksel motifler



Şekil 73: Gelinlik giysinin kolundaki motif işleme



Şekil 74: Motiflerle süslenmiş giyim kuşam ögesi



**Şekil 75:** Gelin mesketi üzerindeki motifler



Şekil 76 Gelin mesketi ve geleneksel motifler

## 3.2. Erkek Giyim Kuşamı

### 3.2.1. Baş Giyim

Sözlükte şapag, kalpağın altına giyilen küçük takke olarak geçmektedir. (Arıkoğlu, Alimova, Askarova, & Selçuk, 2018) Ulupamir köyünde yerel dilde tüm başa takılan başlıklar için şapag adı kullanılmaktadır.

Erkek başlıkları milli giysilerin ayrılmaz bir parçasıdır. Kırgızların tümü için ortak olan başlık türü kışlık tebeteydir. (Klavdia & Aydarberk, 2004, s. 18) Kırgızca Türkçe Sözlükte tebetey, erkekler için tilki, kunduz vb. derisinden yapılan başlık

olarak geçmektedir. (Arıkoğlu, Alimova, Askarova, & Selçuk, 2018) Ulupamir köyünde yapılan araştırma sırasında tebetey takan bir kişiye rastlanılmamıştır. Bunda araştırmanın yaz aylarında yapılmasının etkisi olduğu düşünölmektedir.



**Şekil 77:** Tebetey adlı başlık örneği

Erkeklerin en eski başlık türlerinden biri kalpaktır. (Klavdia & Aydarberk, 2004, s. 19) Kalpak, üçgen biçimindeki dört keçe parçasının konik şekli verilmesiyle ortaya çıkan geleneksel bir şapkadır. Kalpağın uç kısmı, tamamen kapatılmayarak hava koşullarına göre uyum sağlayacak şekilde bu özelliği ile bu geleneksel başlık her mevsim kullanılabilir. Keçeden yapılan ve Ulupamir köyündeki Kırgız Türkleri tarafından her mevsim kullanılan bu başlık, üzerindeki motif ve işlemlerle geleneksel giyim kuşam kültürünü yansıtmaktadır.



**Şekil 78:** Kalpak



**Şekil 79:** Üzerinde motifler olan kalpak takan baba ve çocuğu

“Karzai tumag denir Kırgızca. Bu Afganistan'a özgü bir şapaktır. Pamir yaylasından beri kullanılır. Oradan getirdiğimiz bir başlık. Özel günlerde kullanılır. Afgan başlığıdır. Tetiri (ters) başlık, iki tarafı da kullanıldığından bu ad verilmiştir.” (KK03) Deriden yapılan başlığa tumag denilmektedir. Karzai tumag adlı başlık, Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türkleri tarafından halen kullanılmaktadır. Aslında

bir Afgan başlığı olan karzai tumag, Ulupamir köylülerinin Pamir yaylalarından beri kullandığı bir başlıktır.



**Şekil 80:** Karzai tumag takan bir Ulupamirli



**Şekil 81:** Yaşlı erkeklerin kullandığı başlıklar

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde, köy halkı içinde düzenli olarak camiye gidip namaz kılanlara namazkul denilmektedir. Namazkul adıyla anılan kişiler

başlarına takke niyetine Kırgız Türklerine özgü motif ve nakışlarla işlenmiş bir başlık kullanmaktadırlar.



**Şekil 82:** Namazkulların taktıkları takke



**Şekil 83:** Motif işlenmiş bir takke

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde erkek başlıklarının Ulupamir köyünün geleneksel giyim kuşam geleneğini yansıttığı görülmüştür. Günlük yaşamda Ulupamir köyünde yaşayan erkeklerin, geleneksel giyim kuşam kültür öğelerinden sadece başlıkları kullandıkları tespit edilmiştir.



### 3.2.2. Dış Giyim



**Şekil 84:** Geleneksel erkek dış giysisi

Türkiye'ye ilk geldiğimizde Pamir'de giydiğimiz kıyafetleri giyiyorduk. Zamanla köyün mevsimleri de değişti. Ulupamir'e eskiden çok kar yağardı artık çok kar yağmıyor. Bundan dolayı çok soğuk olan Pamir'de giydiğimiz kıyafetleri burada yavaş yavaş bıraktık. (KK03)

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde erkekler, ilk geldiklerinde Afganistan'ın Pamir yaylasında giydikleri geleneksel giysilerini giymektedirler. Zamanla erkeklerin dış giyim konusunda başlık dışında geleneksel giyim kuşam kültüründen uzaklaştıkları yalnızca düğünlerde damat ve sağdıçlar tarafından geleneksel giyim kuşam kültürüne uygun giyinildiği tespit edilmiştir.

### 3.2.3. Ayak Giyimi

“At üstüneyken çizmeler giyeriz.” (KK03) Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde erkeklerin, ayak giyimi konusunda geleneksel giyim kuşam kültürüne uygun giyinmedikleri belirlenmiştir. Yalnızca at binmek için giydikleri çizmelerin, Pamir yaylasından beri kullanılan bir giyim kuşam ögesi olduğu görülmüştür.



**Şekil 85:** Kökbörü oyunu sırasında at üstünde geleneksel çizmeleri ile Ulupamir köylüleri



**Şekil 86:** Çizme

### 3.2.4. Damat Giyimi

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde damatlar, geleneksel giyim kuşam geleneklerini sürdürmektedirler. Hem düğünde hem de düğünden sonra damat olduklarını, dış giyimlerinden kolaylıkla anlaşılması Ulupamir köyünde yaşayan

Kırgız Türklerinin bu konuda giyim kuşam kültürünü devam ettirdiklerini göstermektedir.

Damadı sağdıçlar giydirir. İlk önce üstündeki gömleği çıkarıp yeni bir gömlek giydiriyoruz, gömleğin üstüne ceket giydiriyoruz. Ceket dışına Kırgızistan'a özgü süslü bir kıyafet giydiriyoruz. Damadın başına bazen kalpak giydiriyoruz bazen de başına beyaz bir sarıyoruz. Ayakkabısından çorabına damadı sağdıçlar giydiriyor. Damat evden takım elbise ve başında kalpak ile çıkıyor. İki yanında iki tane sağdıç var. Elbise giydirdikten sonra damadın üstündeki süslü, işlemeli kıyafetler, beline bağladığımız bez damadı belli ediyor. O elbiseyi düğünde damattan başkası giymez. Böylelikle damat olduğu belli olur. (KK04)

Damatların çapan adı verilen işlemeli ve motiflerle süslenmiş cübbeyi giydikleri görülmüştür. İçlerinde Türkiye'nin her yerinde giyilen takım elbise olan damatların dış giyimde çapan giydikleri, başlarına şapaglarının üstüne sarık gibi bez sardıkları, ellerinde ve belinde işlemeli büyük mendiller olduğu ve böylece damatların düğünde herkes tarafında fark edilir olduğu belirlenmiştir.



**Şekil 87:** Geleneksel kıyafetleri ile damat



Şekil 88: Damat giyimi



**Şekil 89:** Damat başlığı

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde düğün yapan, yeni damat olan kişiler düğünde damat olduklarını gösteren giyim kuşam kültürü öğelerini üzerinde taşımanın yanında düğünden sonra da damat olduklarını gösteren başlıklar giymektedirler. Bu damat başlıkları, kız tarafı akrabalarınca el işçiliği ile nakışlar ve motiflerle süslenmekte ve damat için özel olarak hazırlanmaktadır. “Gelinin annesi izin verene kadar damat bu başlığı başından çıkaramaz.” (KK03) Kendisi için özel olarak hazırlanan başlığı takan damat, düğünden sonra kız tarafına olan saygısından dolayı başlığını hiç çıkarmamaktadır. Gelinin annesi yani kaynanası izin verene kadar damat başlıklarının aylarca hatta yıllarca damadın başında durduğu görülmüştür.

Bu damadın başına takılan şapka, damat olduğunu gösterir. Damat olunca takılır. Bu kız tarafına duyulan saygıyı gösterir. Çünkü kız tarafı düğünden önce gelir, damadın başının ölçüsünü alır. Damat için özel olarak el işlemesi olarak yapılır. Renk olarak damat başlığı hep aynıdır. Siyah üzerine beyaz işlemler vardır. Damat, bu başlığı çıkarmak için kız tarafı izin ister. Bir yıl olur, üç yıl olur zaman belirsiz. Kız tarafı damat artık bu başlığı takmasın diyene kadar damat bu başlığı takmak zorundadır. Köyümüzde evlendikten üç ay sonra başlığı çıkarma izni alan damat da var, yıllarca bu başlıkla gezen de var. Ayrıca kaynana izin verene kadar damat, kız tarafının yanında çorapsız durmaz. Ben Ulupamir köyünde yani Türkiye’de doğdum. Ama büyüklerimizden öğrendiğimiz, onlardan gördüğümüz geleneklerimizi yaşatıyoruz. (KK06)



**Şekil 90:** Yeni damat ve başlığı



**Şekil 91:** Damat başlığı ve el işleme motifleri

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde damatların düğünlerde dış giyimde, düğün sonrasında başından çıkarmadığı damat başlığıyla Pamir yaylasından beri korudukları giyim kuşam kültürünü halen devam ettirdikleri belirlenmiştir.

### **3.2.5. Sağdıç Giyimi**

Sağdıçların tıpkı yengeler gibi düğünlerin önemli karakterleri oldukları görülmektedir. Damatları giydirme işini üstlenen sağdıçlar aynı zamanda yengelerle birlikte düğün sırasında damadın yanında yer almaktadırlar. Düğünler için önemli görevleri olan sağdıçlar kıyafetleriyle de kendilerini belli etmektedirler. Sağdıçlar damatlar gibi motiflerle süslenmiş, işlemeli çapan giymekte, başlarına kalpak ya da karzai tumag takmaktadırlar. Bu geleneksel giyim kuşam öğelerini giymeleri sağdıçları düğünlerde ayırt edilebilir konuma getirmektedir.

Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde sağdıçlar, geleneksel giyim kuşam geleneklerini sürdürmektedirler. “Damada elbise giydirirken sağdıçlara da özel bir kıyafet giydiriyorlar. Düğüne gelenler damadı ve sağdıçları elbiselerinden ayırt edebilirler.” (KK04)





**Şekil 92:** Damatla birlikte yürüyen sağdıçlar



**Şekil 93:** Başında karzai tumag ve işlemeli çapanı ile bir sağdıç

### **3.3. Çocuk Giyim Kuşamı**

Uluşpamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinde çocuklar günümüz Türkiye'sine uygun giyim kuşamı tercih etmektedirler. Yetişkinlerde olduğu gibi erkekler, yalnızca başlıklarda geleneksel giyim kuşam kültürüne uygun giyinmektedir. Kız çocukları, motifli mesketler ve geleneksel takılar ile geleneksel giyim kuşam kültürünü yansıtmaktadırlar. Köy dışında yaşayan çocuklar, Uluşpamir köyüne geldiklerinde, köydeki düğünlerde, bayramlarda vb. özel günlerde geleneksel giyim kuşam kültürüne uygun giyinmekte ve kültürlerini bu şekilde devam ettirmektedirler.



**Şekil 94:** Geleneksel başlığıyla bir erkek çocuk



Şekil 95: Geleneksel giysiler ve takılarla bir kız çocuk



**Şekil 96:** Giydikleri mesketlerle geleneksel giyim kuşam kültürünü yaşatan kız çocukları

Kız çocuklarının motifler ve işlemlerle süslenmiş mesketler giymeleri, özellikle bayram, düğün vb. özel günlerde geleneksel takılar takmaları, erkek çocukların başlarına taktıkları kalpaklarla geleneksel giyim kuşam kültürünü yetişkinler kadar önemsedikleri ve yaşatmak istedikleri görülmüştür.

## SONUÇ

Afganistan'ın Pamir yaylasında yaşayan ve 1982 yılında ülkemize göç eden Van ilinin Erçiş ilçesi Ulupamir köyünde yaşayan Kırgız Türklerinin giyim kuşam kültürü yerinde incelenmiştir. Ülkemize göç edeli 42 (kırk iki) yıl olmasına rağmen Ulupamir köylülerinin bir parçası olan geleneksel giyim kuşam kültürünü bırakmadıkları görülmüştür. Özellikle kadınların köy içinde günlük yaşamda gündelik işleri yaparken bile geleneksel giyimi tercih etmekte oldukları gözlemlenmiştir. Kadınlar bayram, düğün vb. özel günlerde geleneksel giyim kuşama uygun giyinmektedir. Özel günlerde kadınların taktıkları takıların Pamir yaylasından beri kullanılan takılar olduğu ve halen oradaki gibi işlendiği, bunun yanında günümüz takılarının da kullanılmaya başlandığı tespit edilmiştir. Erkekler yıllar içinde geleneksel giyimden yalnızca başlık takmayı sürdürmektedir. Erkeklerin giysileri, başlarına taktıkları geleneksel şapkalar dışında Van ilinin Erçiş ilçesinde yaşayan insanların giydikleri kıyafetlerden farklı değildir. Erkekler giyim kuşam kültürünü düğün vb. özel günlerde yaşamaktadırlar. Özellikle damatlar, gelinler, yengeler, sağdıçlar düğünlerde geleneksel giyim kuşam kültürünü çok güzel bir şekilde yansıtmaktadırlar. Düğün günleri damat ve gelinin giydikleri giysilerin, Pamir Yaylasından ilk göç eden babalar, dedeler, anneler, ninelerin günlük yaşamda giydikleri giysilerle aynı oldukları belirlenmiştir. Araştırma sırasında Afganistan'ın Pamir yaylasında kullanılan ve oradan getirilen damat ve gelin giyim kuşam öğeleri olduğu gibi, Türkiye'de Ulupamir köyünde günümüzde kullanılan gelin ve damat giyim kuşam öğelerine de yer verilmiş bunlar kaynak kişilerin anlattıklarıyla birleştirilerek fotoğraflı bir şekilde kayıt altına alınmıştır.

Ulupamir köyünde yıllar içinde farklı nesillerin bir arada yaşadığı tespit edilmiştir. Pamir yaylasında doğup büyüyen ve Türkiye'ye göç eden Kırgız Türkleri ve göç ettikten sonra Türkiye topraklarında doğan Pamir Kırgızlarının olduğu görülmüştür. Ulupamir köyünde yaşayanları aslında üç farklı kuşak olarak değerlendirilebilir. Ulupamir köyünde; Afganistan'ın Pamir yaylasında doğup 1982'de Türkiye'ye göç edenler, göç edilen tarihten sonra ülkemizde Ulupamir köyünde doğanlar ve zaman içerisinde okumak ya da çalışmak için Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yaşayan ama Ulupamir köyüyle ve gelenekleriyle bağını hiç koparmayanlar bulunmaktadır. Bu farklı özelliklere sahip köylüler düğünler, bayramlar, törenler vb.

için bir araya gelmektedir. Özellikler düğün merasimlerinde Ulupamir köylülerinin kültürlerine uygun giyim kuşam öğelerini kullanarak Pamir yaylasındaki geleneklerini yaşattıkları gözlenmiştir.

## KAYNAKÇA

- Arıkoğlu, E., Alimova, C., Askarova, R., & Selçuk, B. K. (2018). *Kırgızca-Türkçe Sözlük* (Cilt II). Ankara: Bengü Yayınları.
- Aysal, N. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Giyim ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri. *ÇTTAD*, s. 3-32.
- Bapaeva, J.-M. (2015). *Göç Nedeniyle Van Kırgızlarının Sosyo-Kültürel Yapısında Oluşan Değişimler: Halkbilimi Verilerine Göre Bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baran, M. (2014). Pamir Yaylası'ndan Ulupamir Köyü'ne Kırgızlarda Sosyo-Kültürel Yaşam ve Mekânın Dili. *Bilig*, s. 43-58.
- Bayer, F. (2010). *Osmanlı Kadının Giyim Kuşamı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Baykara, T. (2020). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar* (3 b.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Bayraktar, F. (1999). Azerbaycan kadın giyim-kuşamından alınmış örnekler. *Erdem*, 10(28), s. 53-56.
- Bilal, M. (2018, Aralık). Divanü Lügat-it-Türk'e göre Türklerde giyim kuşam kültürü. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 533-542.
- Bilgili, A. (1996, 2). Bir Dış İskân Uygulamasının Sosyolojik Çözümlemesi: "Ulupamir Örneği". *Bilik Dergisi*, s. 247-254.
- Çelik, M. (2021). *Osmanlı İlmiye Sınıfının Kıyafet Normu ve Giysileri*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Çetin, N. (2017). *Van Ulupamir Kırgız Türklerinin Siyasi Tarihi ve Kültürleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitlis.
- Çulçuoğlu, S. (2007). *Divriği Yöresinin Kıyafetleri Takı ve Aksesuarları*. Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Doğan, M. (2019, Eylül). *Kırgız Türklerinin Ulupamir'e Göçü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Geleneksel Özbek Kıyafetleri*. (2024). Erişim adresi



[https://tr.wikipedia.org/wiki/Geleneksel\\_%C3%96zbek\\_k%C4%B1yafetleri](https://tr.wikipedia.org/wiki/Geleneksel_%C3%96zbek_k%C4%B1yafetleri)  
adresinden alındı

- Gürtuna, S. (1999). *Osmanlı Kadın Giysisi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Hanılçe, M. (2011). Şeriye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Başlarında Tokat'ta Giyim. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(30), s. 423-455.
- İmanaliyev, K. (2020). *Kırgızlar*. Ankara: Uluslararası Türk Kültüü Teşkilatı.
- Klavdia, A., & Aydarberk, K. (2004). *Kırgızların Milli Giysileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Montanay, E., & Akhmetbekova, A. (2023, Eylül 30). Kazak Kültüründe Geleneksel Baş Giyimi. *Milli Folklor*, 18(139), s. 141-156. doi:<https://doi.org/10.58242/millifolklor.1152534>
- Ögel, B. (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş* (IV. b., Cilt V). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (2014). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi* (VI b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özdemir, T. (1997). Türkistan'dan Anadolu'ya bir göç ve tarımsal üretim amaçlı iskan örneği: Ulupınar. *Türk Coğrafya Dergisi*(32), s. 161-183.
- Özel, M. (1992). *Folklorik Türk Kıyafetleri*. Ankara: Türkiye Güzel Sanatları Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Sevin, N. (1990). *On Üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sezer Arıç, A. (2006, Kasım). Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*.
- Şimşek, A. R. (2019). *Ulupamir Kırgızlarında Kuşaklar Arası Sosyo-Kültürel Değişim*. (Yaymlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- TDK. (1988). *Türkçe Sözlük* (8 b.). Ankara: TDK.
- Tezcan, M. (1983). Giyim Olgusuna Sosyo-Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16(1), s. 255-276. [https://doi.org/10.1501/Egifak\\_0000000932](https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000932) adresinden alındı
- Türkmen kadınların geleneksel kıyafetleri*. (2021). Erişim adresi <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/turkmen-kadinlarin-geleneksel-kiyafetleri/61112bf501a30ab12c4b8fb6> adresinden alındı

- Türkoğlu, S. (2002). *Tarih boyunca Anadolu'da giyim-kuşam*. İstanbul: Kendi Yayını.
- Uehara, M. (2001). *Türkiye'de Kırgız göçmenleri: kültürel süreklilik ve değişme*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yergesova, S., & Özlü, G. P. (2016). Kazak geleneksel kadın giysilerin incelenerek çağdaş kadın giysi tasarımlarının yapılması. *Akademik Sanat*, s. 86-93.

### **Sözlü Kaynaklar / Kaynak Kişiler**

- KK01: Mehmet Osman UĞUREL, 86 Yaşında, Pamir, İlkokul Mezunu
- KK02: Zeynep GÜÇLÜ, 47 Yaşında, Pamir, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı
- KK03: Yoldaş GÜÇLÜ, 52 Yaşında, Pamir, İlkokul Mezunu, Köy Korucusu
- KK04: Nur Mehmet İLHAN, 57 Yaşında, Pamir, İlkokul Mezunu
- KK05: Gaye İLHAN, 17 Yaşında, Ulupamir Köyü, Lise Mezunu
- KK06: Hüseyin YETİM, 30 Yaşında, Ulupamir Köyü, Lise Mezunu
- KK07: Şerafettin Bey, 46 Yaşında, Pamir, Lise Mezunu
- KK08: Kulan KESKİN, 66 Yaşında, Pamir, Ev Hanımı

## ŞEKİLLER TABLOSU

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1 : Pamir yaylaları Google Maps .....	22
Şekil 2: Erciş ilçesi Ulupamir köyü Google Maps .....	25
Şekil 3: Uygur dönemi temsili Türk kadını (Sevin, 1990, s. Şekil:53) .....	32
Şekil 4: Kadın başlığı “şapag” .....	40
Şekil 5: Genç kız başlığı.....	40
Şekil 6: Evli kadınların kullandığı başlık (ön) .....	41
Şekil 7: Evli kadınların kullandığı başlık (arka) .....	41
Şekil 8: Yaşı ilerlemiş kadınların başlığı .....	42
Şekil 9: Motif işlemeli boydan elbise.....	43
Şekil 10: Boydan elbise ve mesket giyen bir kadın.....	44
Şekil 11: Mesket giyen bir kadın (ön) .....	45
Şekil 12: Mesket giyen bir kadın (arka) .....	46
Şekil 13: Boydan elbise ve mesket giyen farklı yaşlardaki kadınlar.....	47
Şekil 14: Mesket giyen farklı yaşlarda kadınlar .....	47
Şekil 15: Beldemçi .....	48
Şekil 16: Sılsıla.....	50
Şekil 17: Gümüş gerdanlık .....	50
Şekil 18: Taşlı, işlemeli gümüş elbise aksesuarı (ön) .....	51
Şekil 19: Taşlı, işlemeli gümüş elbise aksesuarı (arka).....	51
Şekil 20: Gümüş küpe ve gerdanlık takan genç kız .....	52
Şekil 21: Nişan töreninde takılarıyla bir genç kız .....	52
Şekil 22: Genç bir kızda geleneksel aksesuar .....	53
Şekil 23: Küçük bir çocukta geleneksel takılar .....	53
Şekil 24: Sılsıla, küpe ve sedefli boncuklu kolye takan bir kadın .....	54
Şekil 25: Gümüş gerdanlık takan nişanlı kız.....	54
Şekil 26: Yüzükler.....	55
Şekil 27: Yüzükler ve ele takılan aksesuarlar .....	55
Şekil 28: Saça takılan aksesuar çaçbak .....	56

## Sayfa

Şekil 29: Gümüş küpeler ve gümüş gerdanlık.....	56
Şekil 30: Hakıg sedef gerdanlık .....	57
Şekil 31: Hakıg gerdanlık.....	57
Şekil 32: Yeşil taşlı işlemeli küpe .....	58
Şekil 33: İşlemeli gümüş yüzük .....	58
Şekil 34: Gerdanlık ve elbiseye takılan aksesuar .....	59
Şekil 35: Sılsıla takan evli kadın .....	59
Şekil 36: Duriya, gelin başını oluşturan malzemeler .....	60
Şekil 37: Geleneksel gelin başı .....	61
Şekil 38: Colguç, duriyanın ucundaki aksesuar .....	62
Şekil 39: Sılsıla, gelin başı için .....	62
Şekil 40: Gelin başını oluşturan malzemelerden çaçkep.....	63
Şekil 41: Gelin saçına takılan aksesuar çaçbak .....	64
Şekil 42: Çaçkep'in aksesuarlarından püçü .....	65
Şekil 43: Çaçkep'in aksesuarlarından püçü .....	65
Şekil 44: Gelinlik kızlar için mesket (arka).....	66
Şekil 45: Gelinlik kızlar için mesket (ön) .....	67
Şekil 46: 1990'lı yıllarda kullanılan gelinlik mesket (ön) .....	68
Şekil 47: 1990'lı yıllarda kullanılan gelinlik mesket (arka) .....	68
Şekil 48: Gelinlerin giydiği köynek .....	69
Şekil 49: Gelinlerin giydiği köynek (arka).....	70
Şekil 50: Mesket ve eski gelin köyneği.....	71
Şekil 51: Kezmur ve eski gelin köyneği.....	71
Şekil 52: Kezmur (ön) .....	72
Şekil 53: Kezmur (arka) .....	72
Şekil 54: Günümüzde kullanılan gelinlik.....	73
Şekil 55: Günümüzde gelinlerin giydiği mesket .....	73
Şekil 56: Kaynanaların giydiği mesket (ön).....	74
Şekil 57: Kaynanaların giydiği mesket (arka).....	74
Şekil 58: Nişan giysisi (ön) .....	75
Şekil 59: Nişan giysisi (arka) .....	76
Şekil 60: Nişan boydan elbise (ön).....	77

## Sayfa

<b>Şekil 61:</b> Nişan boydan elbise (arka).....	77
<b>Şekil 62:</b> Nişanda giyilen mesket (ön) .....	78
<b>Şekil 63:</b> Nişanda giyilen mesket (arka).....	79
<b>Şekil 64:</b> Nişanda giyilen (ön).....	80
<b>Şekil 65:</b> Nişanda giyilen (arka).....	80
<b>Şekil 66:</b> Nişan elbisesi ve mesket .....	81
<b>Şekil 67:</b> Yenge (şapag, mesket, gümüş takılar, boncuklu sedef kolye).....	82
<b>Şekil 68:</b> Yenge giysisi (ön) .....	83
<b>Şekil 69:</b> Yenge giysisi (arka) .....	84
<b>Şekil 70:</b> Yenge (yüzükler ve aksesuarlar) .....	85
<b>Şekil 71:</b> Motif ve işlemlerle süslenmiş giyim kuşam öğeleri.....	86
<b>Şekil 72:</b> Mesket üzerindeki geleneksel motifler .....	87
<b>Şekil 73:</b> Gelinlik giysisinin kolundaki motif işleme.....	88
<b>Şekil 74:</b> Motiflerle süslenmiş giyim kuşam ögesi.....	88
<b>Şekil 75:</b> Gelin mesketi üzerindeki motifler.....	89
<b>Şekil 76:</b> Gelin mesketi ve geleneksel motifler .....	90
<b>Şekil 77:</b> Tebetey adlı başlık örneği .....	91
<b>Şekil 78:</b> Kalpak .....	92
<b>Şekil 79:</b> Üzerinde motifler olan kalpak takan baba ve çocuğu.....	92
<b>Şekil 80:</b> Karzai tumag takan bir Ulupamirli .....	93
<b>Şekil 81:</b> Yaşlı erkeklerin kullandığı başlıklar .....	93
<b>Şekil 82:</b> Namazkulların taktıkları takke.....	94
<b>Şekil 83:</b> Motif işlenmiş bir takke .....	94
<b>Şekil 84:</b> Geleneksel erkek dış giysisi.....	95
<b>Şekil 85:</b> Kökbörü oyunu sırasında at üstünde geleneksel çizmeleri ile Ulupamir köylüleri .....	96
<b>Şekil 86:</b> Çizme .....	96
<b>Şekil 87:</b> Geleneksel kıyafetleri ile damat.....	98
<b>Şekil 88:</b> Damat giyimi.....	99
<b>Şekil 89:</b> Damat başlığı .....	100
<b>Şekil 90:</b> Yeni damat ve başlığı.....	101
<b>Şekil 91:</b> Damat başlığı ve el işleme motifleri .....	101

**Sayfa**

<b>Şekil 92:</b> Damatla birlikte yürüyen sağdıçlar .....	103
<b>Şekil 93:</b> Başında karzai tumag ve işlemeli çapanı ile bir sağdıç .....	104
<b>Şekil 94:</b> Geleneksel başlığıyla bir erkek çocuk .....	105
<b>Şekil 95:</b> Geleneksel giysiler ve takılarla bir kız çocuk .....	106
<b>Şekil 96:</b> Giydikleri mesketlerle geleneksel giyim kuşam kültürünü yaşatan kız çocukları .....	107

## ÖZGEÇMİŞ

Uğur ÇAYLIK, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliğinden 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl MEB tarafından Türkçe Öğretmeni olarak atandı. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Zonguldak Alaplı Gümeli İlköğretim Okulu, Kahramanmaraş Çağlayancerit 80.Yıl Çok Programlı Lisesi, Karabük Cumhuriyet İlköğretim Okulu ve Karabük Kayabaşı İlköğretim Okulunda görev yaptı. Halen Karabük Mimar Sinan Ortaokulunda görev yapmaktadır.

Görevi sırasında Karabük Valiliği tarafından verilen Takdir Belgesi, Üstün Başarı Belgesi ve Başarı Belgesi; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilen iki adet Başarı Belgesi; Çağlayancerit Kaymakamlığı tarafından verilen Teşekkür Belgesi aldığı ödüllerdir.